МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойи Грозненски городскойи комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета а орган

КIиранди
13
СЕНТЯБРЬ
1959 ш.
№ 74 (2286)
Мах 20 кап.

Зябо ялат хьувкъаду

Ялат дикагIа хьувкъар Iалальмате боккха лоархIам болаш да беррига мехка боахам тоабара, къахьегамхой даара, кхыча гIулакхашта паргIата бахара, ворхI шерара план ханал хьалха йистеяккхара, мохк социализмера иразерча коммунизме бигара.

Ялат дукхагIа хьувкъара лелаеча тайп-тайпарча дуккхача гIулакхашта юкъе доккха дакъа лоацаш да зябь ахар, бIаьсти дIадувш дола деррига а ялаташ зяба тIа дIадер.

Дуккхача шерашка юртбоахама специалисташа а къахьегамхоша а баьча земо гойт зяба тIа дIадийна ялаташ 150 процентага кхоачаш вешта дIадийнарел дикагIа хулга.

Зябь ахаро ялата зенерча баьцовгIай овлаш тедаш, дохадеш, докъадеш оасар дохаду, кхай тIа Iа даккха юса, ялата зе деш йола са доахка хIамаш йоаю, ужи, заьбь оахача хана лаьтта кIалъяха кхай тIара ялата юхкаши, кхы хIамаши йохка а лийя лаьтта хьаьнду. Къаьстта чIоагIа лоархIам болаш да зябь оахилга, кхоачам боллаш хий, тIоадал ца хулча моттигашка. Зябо Iодилха догIа а бIаьсти дешача лай хий а губка санна чу а ззе, соца а дийя йоккха гIойле ю ялата йокъал ца Iаткъийтара.

Цул совгIа зябь ахаро, бIаьсти аха деза лаьтташ кIезигдарца, йоккха гIойле ю, бIаьсти дIадув ялаташ лоаццача хана, сихагIа дIадера а цунца ялат дикагIа хьувкъийтара а. Зябь хьалхагIа а кIоаргагIа а мел оах дикагIа я.

Ялат хьувкъадара зябь оахилга боккха лоархIам болаш гIулакх долга дика кхета а деш укх шера цу хьакъехьа доккхий толамаш даьхад вай республика юртбоахама къахьегамхоша. Укх шера иттлагIча августе соахка цу хана аьхачул кхо дакъа дукхагIа зябь аьхай.

Зябь ахара массайолча районел хьалха ба Курчалоевски района юртбоахама къахьегамхой. Цар 10-ча августе планах 4300 гектар аха езача 5519 гектар а аьха шоай план тIехкхоачаш а яьй, кхы а оахаш а боахк. Зябь ахара дика балхаш даьд Первомайски, Гудермесски, Надтеречни, Сунженски, Урус-Мартановски районашкарча юртбоахама къахьегамхоша а.

Из боккха лоархIам бола болх хIанз а дIа ца болабеш я Веденски, Советски, Саясановски, Каргалински районаш. Эсала лел зябь оахилга Шелковской, МагIалбика, Наьсарен, иштта кхыча а районашка. Из болх, во леллашехь а, тIеххьарча пхе дийнахьа геттара мелбалийтаб Наьсарен районе.

Хургйолча ССКП ЦК Пленума сийна доккхий социалистически декхараш тIа а ийца уж кхоачашдеш боахк вай Нохч-ГIалгIай республикера дуккха механизатораш а. Наурски района Ленина цIерахча колхоза кхоалагIча бригада трактористаша дийнахь а бус а болх а беш тIехкхоачашъю шоай балха нормаш. Хьинаре болх беш ва цу бригада дикагIа вола тракторист М. И. Жуков. Цо нормах 7,6 гектар аха езача 11 гектар оах. Иштта дика болх булу цунга цо ший трактора, ханнахьа цIенеш, даьтта тохаш, тоаеш дика гIулакх дундаь. Шоай балха нормаш 130—140 процент кхоачашъю трактористаша Солнышкина Николаеи Григореи а.

Лаьтта оахаш иштта дика болх бу, шоаш тIаийца социалистически декхараш тIехкхоачаш а деш, Надтеречни совхоза йиъалагIча тракторно - полеводчески бригада механизатораша а. Трактористаша Зауреав Хусенеи цунца из хувцаш болх беча Магомадов Сайдеи, дийнахьи буси хадданза болх а беш, аха дезача лаьтта нормаш 5,4 гектар йолча 8—10 гектар оах, хIаьта шоаш оахаш дола лаьтта 30 сантиметрал тIехагIа доацаш, цхьатарра дика а оах. Царел тIехьависац Базуркаев Ахьъяд а. Цо ший балха нормаш 130—150 процент кхоачашъю. Цу тайпара балха нормаш тIехкхоачаш а еш, шоаш тIаийца социалистически декхараш кхоачашдеш хьинаре болх беш трактористаш а механизатораш а бийца варгвоацаш дукха ба вай республике.

Дукха тайп-тайпара балхаш да юртбоахама къахьегамхошта а царна хьалхле лелаерашта а хьалхашка латтараш. Хьайбашта Iана тIехьа кхоачамбе беза, гурахьа дув ялат дIаде деза, хьажкIаш чуэца еза, зябь аха еза, иштта кхы а дукха балхаш да цхьадараш тIехьашка тетта а, шоллагIа дараш хьалха даьха а, аргIа елла а де йиш йоацаш, цхьатарра де дезаш. Уж балхаш ханнахьа а толамца а даь даргда хьалхле лелаераш шоай болх бовзаш, из вIаштIехьабаккха, цунна доал де ховш, безам болаш, цох дог лазаш хуле.

Вай парте массаза а яьхад, 10—11-чеи августе хиннача ССКП Нохч-ГIалгIай обкома Пленумо цIаьхка а белгал а даьккхад, кадраша долла хIама а кхоачашдеш хилар. Хьалхле лелаераш шоай болх бовзаш, цунна доалде, из вIаштIехьбаккха ховш, цунна шоай беррига а низ дIалуш хилар да керттера дар. Цудухьа деррига балхаш шоай хан-ханнахьа кхоачашдара эггара хьалха, дика кулгалхой оттабе беза балха доалде.

Болх толамца кхоачашбулургба, ше-шегIа а ца лелийташ, из боъонца дика уйла а еш, дикагIа болча къахьегамхошца дага а воалаш, оттаьйча планаца беш хилча. ХIара денна малагIча машино, малагIча сага, мича, маца, малагIа болх бе беза хойташ план ца хилча, болх ханнахьа а лерттIа а чакхбаргбац.

Еррига аaтракторaш дийнахь а бус а сменах болх беш хила еза. Дийнахь ялат чуэцаш болх беш йолча трактораша бийсанна лаьтта аха деза. Мехка дикагIа йолча совхозашка а колхозашка а цхьан трактора шишша комбайн, кхыйола машинаш тIехьа ювзарца трактораш мукъа а йоахаш, лаьтташ оахийташ моттигаш дуккха а я. ХIаьта, йоачан хинна а комбайн телха а ялат чуэцача болх бе йиш йоацаш ха эттача, тракторо лаьтта оахаргдолаш цунна эша нохараш, кхы хIама масса а хана кийча хила деза.

Телхача трактора, нохара, кхыча машина ремонт ергйолаш, дика кхоачам болаш кийч а яь лелаш мастерской хила еза. Иштта кхы а дукха балхаш да уйла йича сихагIа а дикагIа а вIаштIехьадоахалургдолаш. Из деррига да а деш, шоаш тIаийца социалистически декхараш тIехкхоачаш а деш, болх бу, хьалхле лелаераш дика болча моттигашка.

Зябь оахаш болх беча наха салаIа а, бийса яккха а моттигаш кийчъе еза, ханнахьа даар а малар а хила деза, цар балха учет дика лелае а царна доагIар ханнахьа дIадала а деза. Цул совгIа, мехка чура а арара а гIулакхаш болхлошта ховргдолаш лекцеш ешаш, докладаш, беседаш еш, газеташ дешаш кино хьокхаш цар кхетам лакхлургбола болх бе беза.

Зябо ялат хьувкъар чIоагIа лакхду, деррига бIаьсти дIадув ялат зяба тIа дувргдолаш болх бе беза.

Итт бетта йола план бархI бетта кхоачашъяьй

(Тха корр.). Тахан Ленина орден лелаеча цхьоалагIча промысла коллективо итт бетта йола план бархI бетта кхоачашъяьй. Укх бархI бетта цу коллективо дахача шерал 19 процент дукхагIа мехкдаьтта даьккхад, къахьегама овсарле 15,9 процент лакхъяьй. Цхьан тоннага дIабода мах 17 процент лохбаьб. Мехкдаьттага дIабода мах лохбарагI промысла 2 миллион сом кходаьд.

Нов. Колесникова цхьоалагIа бригадеи, нов. Назадзе керте латта кхоалагIа бригадеи хьалхле лелаеш я. Цар шера йола план кхоачашъяьй.

ЦхьоалагIча промысла нефтепереработчикаш ноябрь бетта боагIа болх беш ба.

Хьу дика кийчъю

Шерра социалистически яхь а йоаржаяь дика болх беш ба Первомайски лесоучастке хьу тедаш бола болхлой. Геттара белгалъяьнна къахьегаш я нов. Афанасенко кулгал деш йола комплексни бригада. Бетта йола план 180 процент кхоачашъю цар массаза а.

Акхарца яхь а лаьца къахьегаш я нов. Газалов кулгал деш йола бригада.

— Хьалхара моттиг яккха лаьрхIа ба тха болхлой, — йоах нов. Газалова. Август бетта йола план оаха 150 процентал совгIа кхоачашъяьй. Шера йола план декабрь хьатIаккхачалехьа кхоачашъе тIаийцад. Тхона боккха пайда баьннаб тхой бригада оаха комплексни ярах. ХIанз цхьан сага 3 кубометр хьу тедалу, хьалха шиъ мара теда ца мегаьча.

Иштта дика къахьегаш ба Первомайски лесоучасткера болхлой.

А. АУШЕВ.

ХIара шерра-шера сентябрь бетта вай мехка дезду танкистий Ди. МоастагIех вай Даьхе лораеш дуккхаз а турпалал гучадаьхад советски танкисташа. Октябрьски революце хьалхарча деношкара денз хьадоагIа Советски Арме бронетанкови бIина истори. Цу хана денз Советски Союза Коммунистически парте даиман йоакхо ю Советски Арме бронетанкови бIу чIоагIбара, цунга дикагIа йола техника хилийтара, Iалальмате йоккха тIема говзал йола командираш хилийтара. Боккха Даьй-мехка тIом болабеннача хана денал, къонахчал долаш хьалхарча юхьига тIа латташ моастагIа вохавеш. Советски паччахьалкхе лораеш хилар вай сий дола танкисташ. Москве юхе, Сталинграде, Орелаи Курскеи юхе, иштта кхы дуккхача моттигашка даьча тIемашка а Берлина штурм еча хана а цар даьча турпалерча гIулакхаша цIаккха а довгрдоацаш адамашта хьалхашка сий даьккхар вай танкисташа.

ССКП ОБКОМА ПЛЕНУМ

Кердача декхарашка хьежжа тоабе кадращцара болх

10—11 сентябре ССКП Нохч-ГIалгIай обкома аргIан йола IX пленум хилар. Пленуме кхо дош дийцар:

1) Республика партийни организаце кадращца беча балхахи из тоабара гIулакхехи. (Докладчик — ССКП обкома хьалхара секретарь нов. А. С. Трофимов)

2) ДоаггIача тайпара хургйолча ССКП ЦК Пленума накъа дахара республика партийни организацена хьалхашка латтача декхарех. (Докладчик — ССКП обкома секретарь нов. Ш. С. Сагаев)

3) VIII областной партийни конференци гулъярах.

10-ча сентябре хьалхарча дешах пренеех къамаьлаш дир: н. н. **А. С. Стерленко** — респотребсоюза председатела, **Х. М. Магамадова** — ССКП Грозненски райкома секретара, **И. П. Кичика** — Къилбаседа - Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене начальника, **В. Д. Сухина** — РСФСР Министрий Совета Советски Контрола Комиссе Къилбаседа-кавказски группакулгалхочо, **В. П. Пожидаева** — Наурски райисполкома председатела, **Б. К. Тумгаева** — ССКП Наьсарен райкома секретара, **Н. К. Колесникова** — «Красный молот» яхача завода директора. **Т. М. Эсамбаева** — ССКП обкома кхалнаха юкъе беча балха отдела заведующе. **О. А. Чахкиева**—ССКП обкома секретара, **Б. Ф. Сайко** — совнархоза председатела заместитела, **А. Я. Романова** — республика прокурора, **И. А. Аванесова**—ССКП МагIалбика горкома секретара, **В. А. Татаева** — Нохч-ГIалгIай АССР культура министра, **Г. Д. Тангиева** — «Чечингстрой» треста управляюще.

Сайрийнарча заседане шоллагIча докладага ладийгIар пленуме хиннараша.

11 сентябре Iуйрийна 10 даьлча болабелар Пленума болх. ШоллагIча дешах пренеех къамаьлаш дир: н. н. **И. М. Синяткина** — парте Шелковской райкома секретара, **Л. А. Гончарова** — хлебопродуктай управлене начальника. **Г. Э. Межидова** — парте Ножай-Юртовски райкома секретара, **В. Ф. Русина** — парте Урус-Мартановски райкома секретара, **Т. А. Тебоева**—Наьсарен райисполкома председатела, **Х. Р. Решидов** — Староюртовски совхоза директора, **Я. В. Андреева** — республика юрта боахама министра, **П. П. Коновалова** — парте Надтеречни райкома секретара, **А. М. Слюсарева** — республика Министрий Совета председатела заместитела, **А. В. Тарамова** — Ачхой-Мартановски районерча Лермонтовски совхоза директора.

Дийцача дешаех йоагIаш йола решенеш а тIайицар пленумо.

Пленуме дийцача хьалхарча дешах йола материал таханарча номера тIа кепа теха я, хIаьта шоллагIчеи кхоалагIчеи дешаех йола материал тIехьа тIайоагIача номер тIа хургья.

★

Укх деношка хиннача ССКП IX Пленуме «Республика парторганизаце кадращцара болх а из тоабара де деза гIулакхаш а» яха доклад йир парте обкома хьалхарча секретара нов. **А. С. Трофимова.**

Коммунистически парте, йоах докладчика, ленински национальни политика нийса дIа а хьош, новкъостал дир дерригача халкъашта лоацача исторически хана шоай экономикеи культуреи лакхъе, кадраш дегIайоалае а уж хьалкхее а. тIехьадиса хиннача къамий мехкех дика дегIаена индустриально-колхозни республикаш е. Из къаьгта хьахьокх 1917 шу тIаккхачалца берригаш хIана бац аьнна бола къахьегамхой дешар-йоазув ца ховш хиннача вай Нохч-ГIалгIайчено. 1914 шера шиъ мара юкъера школа яцар, хIаьта лакхереи юкъереи специальни дешара заведенеш вIалла я а яцар.

Советски Iаьдал долча шерашкахь вай республика экономикеи культуреи дегIайоалаяра доккхий толамаш даха карагIдаьннад, Нохчашеи гIалгIашеи шоай йоазув кхеллад, шоай къамий меттаж дегIадоаладаьд. Республике 457 юкъера образовани луш йола школа я, 12 лакхереи юкъереи специальни дешара заведени я, 3 Iилма-тохкама институт я, чIоагIа дегIаденад кепа йоазув. Республика халкъа боахаме болх беш лакхереи юкъереи специальни образовани йолаш 20 эзарнел совгIа специалист ва. Ерригача промышленносто аракеца валови продукци 1913 шераца нийсийча 28-зза дукхагIа я. Промышленносто хIанз шин кIирах дерригача 1913 шера республике аракецаш хинначул дукхагIа продукци арахец.

ВорхI шера план а, ССКП ЦК июньски Пленумо промышленностеи строительствеи технически прогресс сихъяра яь решенеш а толамца кхоачашъяра, — хIаьта вайна махарра. республика промышленни предприятейи, транспортеи гIишлош еча организацейи коллективаша плана тIа 1965 шера лерхIача производства боарамга 1964 шера а юрта боахаме 1963 шера а кхача, аьнна декхараш тIа ма ийцадий,— вай декхарийла да организаторскии воспитательнии болх дIахо тоабе, ССКП обкомеи, горкомийи, райкомийи болх хоадам болаш а лерхIачунна тIаберзабаь а хилийта, хIара предприяте, хIара колхозе, учреждене творчески болх тоабара а производственни хьинар айдара а эша гIулакхаш хилийта.

Уж сийлахь-доккхии декхараш кхоачашдара балха керттера дакъа вай кадрашка кхоач, хIана аьлча моллагIа гIулакх дика кхоачашдар массаза а из тIадиллача сагага, балха кулгалдеча нахага хьежжа хул.

Республика партийни организацеша дукха болх баьб партийни, советски, боахама кадраш, Iилмаи культураи болхлой кийчбеш а уж хьалкхебеш а. Промышленностеи строительстваи управлени эргаяккхар бахьан долаш Совнархоза предприятеши организацеши кадращца чIоагIъяьй. Дукха коммунисташ бахийгаб колхозашкеи совхозашкеи кулгалдеча балха, царех дукхагIбараш боахама дика кулгалдеш а ба.

Нохч-ГIалгIай АССР юхаметта оттаярца дийззаь нохчехи гIалгIаехи кадраш кийчъеш чIоагIа дукха болх бе бийзар республика партийни организаце. Дега тоам а хулаш, дика гIулакх да шоай мехка юха цIабаьхка дуккха нохчийи гIалгIайи промышленносте балха а баха, вай сий дола болхлой класс цар совъяккхар. Нохчашкеи гIалгIашкеи болча наха пхи эзарнел дукхагIа саг кулгал деча а бехктокхамерча а балхаш тIа бахийтаб укх дIаяхача хана. Царех дуккхабараша партийни а советски а балхаш леладу, предприятешта, колхозашта, совхозашта, дешара заведенешта хьалхле лелаю.

— ХIаьта а, — йоах докладчика, — парте XXI съездаи ССКП ЦК гаш я. Юрта боахама концелярскоиюньски Пленумеи соцамаша маяххара дика тоабенна баьннабац хIанз республика партийни организаце кадращца беш бола болх. Партийни организацеша кIезига къахьег кадраш йовзара, керда кхийнача къоначо болхлоех фу доал хац, цудухьа хьалхле лелаеш долча балхаш тIа из гIулках ца довзаш бола нах во организатораш, хIама башха доаца кулгалхой хьежабеш моттигаш хул. Цхьацца йолча организацешта доале латтараша цхьаккха бехказло а йоацаш кхычахьа балхаш тIа ухийт цхьанахьа болх бохабаь нах, мела болхлой дIа а боахаш царна метта тIаухийташ моттигаш хиннай из болх тоабе могардоацаш бола нах.

Кадращца беча балха тIахьожам мела лелабар бахьан долаш боахама организацешта доале латтача цхьацца болча наха паччахьалкхен заданеш кхоачашъяра даькъе дисциплина телхаеш, советски законаш телхадеш, Iаьдал Iехадара наькъа тIа бувлаш моттигаш а нийсъеннай.

Республика ерригача промышленносто ший план кхоачашйой а, дуккха предприятеш я паччахьалкхен заданеш кхоачаш ца еш. Укх шера 7 бетта йола план кхоачаш ца еш 26 предприяти я, цу даькъе хьунеи дахчах хIамаш ечеи промышленноста Управлени, хьалха хиннача промстройматериалий Управлене промышленность, Серноводскеи Ачалкхеи дарбан хиш доахаш йола заводаш а йолаш. Шерагара-шерага кхоачаш ца еш юс бурув деттареи разведка лелаяреи балхий план, тIехьадувл разведка елгеи кердача моттигашкара мехкдаьтта доаккхилгеи. Кхоачам бе йиш йоацаш латт республике промышленни, наха чубахара, культурно-бытовой гIишлош хьалъелга. ГIишлош хьалъеш йолча организацей бехка укх шера хьалхарча ах шера къахьегамхошка дIа ца кхоачаш дисад 14 эзар совгIа квадратни метр хиллал дола нах чубаха цIенош.

Промышленни предприятейи гIишлош хьалъеча организацейи кадращца беш бола болх хоадам боллаш тоабанза баргбац. Кадраш йовзара, уж балхаш тIа дIанийсъеяра, кхетамца кхеяра балха хадданза тIахьожам лоаттабе беза парте обкомо, горкомаша, райкомаша, первични партийни организацеша, ца кхераш балхаш тIа хьежабе беза специалисташ, тоабе беза инженерно - технически болхлошта, мастерашта, бригадирашта, цехий начальникашта, дуккхача наьх ха говзал йолча болхлошта юкъера кхетама болх.

Республикерча партийни организаце цхьацца долча хIамашта дика ка яьннай юрта боахам дагIабоалабара даькъе, йоах докладчика. Бакъда из дегIадара гIулакх лела деззача тайпара сиха лелац. Юрта боахамерча къахьегамхоша хьадда белгалдаьд юрта боахама продукташ йоахилга сихха дегIадоладара де дезараш, тIалаьцад доккхий декхараш, бакъда продукташ йоахилга мела лел, дуккхача районашка кхоачашдац социалистически тIалоацамаш. Къаьстта во лел из болх Наьсарен районе. Даьсса хабараш дувцарахи резолюцеш увттаярахи кхоачам а беш, совхозий боахамий гIулакхашта дух тIа а ца боалаш ба района кулгалхой.

Колхозийи совхозийи кулгалхошта юкъе хIанз а геттара кIезига ба специальни дола юрта боахама дешар хов нах. Юрта боахама Министерства хьалхле лелаераша во вIаштIехьадоах говзалаш йола кадраш кийчъелга. Цхьаболча хьалхле лелаераша къонача специалисташца во тIулакх леладеш хилар цар теркал ца деш дуккха моттибюрократически методашца хьалхле лелаелга цIададьннадац Министерствох. совещанеш дукха ю, каьхаташ дукха язду, дикагIа йола опыт а Iилма карагIдаьннараш а юрта боахама производстве юкъе доаладац.

Колхозаш, совхозаш, бригадаш, фермаш, дикача организаторащца чIоагIъяр — ерригача республикански партийни организаце керттера декхар да.

Торгови кадращца беча балха тIехьа цIенхаштта дола кхоачамбоацараш да. Торговле министр нов. Забелин, респотребсоюза председатель нов. Стерленко, Совнархоза УРС-а начальник нов. Смирнов торгови болхлой хоржаш а уж кхетабеш а во болх беш ба, торгай райпо правленейи дуккхача директораша саг балха хьаэцара порядок во телхаеш моттигаш йолга ховшшехьа а, из мопийт цар, из бахьан долаш торговле болх беча юкъе нийслу хьалха паччахьалкхени кооперативнии рузкъа ложкъадарах суд яь хинна нах. Торгови организацей хьалхле лелаераша боагIача тайпара болх ца беш, эггара дукхагIа эшаш дола тоWараш торговле доацаш ханаш отташ моттигаш нийслу, Iалальмате во вIаштIехьа даьккха да городашка щура, даьтта, кхартол, баьца дааpаш дохкар. Парте горкомои райкомашеи торговле шоаш хьалхле лелаеш бу болх тоабе беза, торгови предприятей первични партийни организацеш шоашка деннача гIулакха бехктокхаме хилар лакхде деза.

Докладчико дIахо йоах, чурча гIулаккий, министерства, прокуратура, суда органашка болх бе йохийта кадраш харжар а, балха тIа дIанийсъяр а, царна кхетам балар а лакхданза даргдац.

ЦIенхашта кхоачамбоацараш долча идеологически учреждений кадращца беш бола болх бизза боашх нов. Трофимова. Масала, республике Iалальмате дукха эш педагогически образовани йола хьехархой кадраш. Из иштта доалашехьа а, дуккхача районашка, къаьстта Урус-Мартановски, Шалински, Ачхой-Мартановски районашка хиланза дардгоаца хьал Iалашдац хьехархошта. Нохчехи тIалгIаехи болча капирхойх Iилма болхлой кийчбелга кхоачамболаш латт ала йиш яц. Юрта боахама къахьегамхошта хьалхашка доккхача декхарийла ба республика юрта боахама опытни станцей болхлой. Колхозащцеи совхозащцеи во бувзам лоаттабу цар, кIезига пайда боал царгара. Грозненски Iилма-тохкама институто мела кийчъю мехкдаьтта чакхдоаккхачеи мехкдаьтта доаккхачеи производства керттера методаш, производства кIезига юкъе кхувл уж. Кхоачам боллаш хьажац институт мехкдаьтта производства комплексни механизацеи автоматизацеи дешашка, Iилма балха кIезига юкъе увз производства, заводской лабораторей а тохкама группай а говзал йола специалисташ.

ЦIенхаштта тахка беза Iилма учреждений болх, бокъонца пайда лургболча болхлошца чIоагIъе еза уж.

Парте обкома бюрос культпросветработникий кадраш харжара, уж балха дIанийсъяра а кхетаяра а хьакъехьа культура министерства балха тIехь дола цIенхашттара кхоачамбоацараш гучадаьхад. Цо белгалдаьккхар культпросветучреждений балха тIа сагах доаллача гIулакхашкеи политически кхетамгеи ца хьожаш сихха леха нах увттабаь хилар, хIаьта цкъаза цу балхаца вIалла а юкъара хIама доаца шIаьхха нийсбенна нах цу Iалальмате боккха лоархIам болча участке нийсбалар. Библиотекайи клубайи заведующей кхаь даькъах ши дакъа совгIа бола нах юкъера дешари дизза доаца юкъера дешари ховш мара бац.

Обкома бюро решени хинначул тIехьагIа дикка ха дIаяхай, бакъда хIаьта а министерства болхлоша уж кхоачамбоацараш дIадахара гIулакх чIоагIа ладара леладу.

Культура Министерстваи, моттигашкара цун отделаши, парте райкомаши, райисполкомаши, профсоюзни организацеши декхарийла я культпросветучрежденей болх тоабара де мел доагIар де а цу балха юкъе къона, болх бе могаргдола, болхлой оза а, къаьстта дукхагIа кхалнах а озаш, масса а оагIарахьа культураи, искусстваи, художественни самодеятельностеи болх айбе, из болх сакъердаме а дика а хургболаш тоабе.

Кадраш кийчъяра лелабеча идеологически балха боккха лоархIам болаш я вай печатьи радиои. Бакъда цхьайолча хана ССКП XXI съезда решенеш йоагIача тайпара дIайовзийтац цар, балха хьалха латтарийи новаторийи опыт йоаржаяра гIулакх мела леладу, кIезига терко ю дына духьалара пропаганда лелаяра.

ДIахо докладчика дувц кхалнаха юкъе беча балхах лаьца.

— Парте цхьайолча райкомаша культура ерригача областашка, боахама гIишлонаш хьалъеш латтача кхалсаг мел лоархIам болаш я ца кхетадеш моттигаш нийслу — йоах цо, — цудухьа кхалнаха юкъе беш бола болх женотделашта дIа тIа бехк, хIаьта дукхагIа йолча хана царна новкъостал а дац. Партийнии советскии, профсоюзнии, комсомольскии организацей декхар да промышленносте, гIишлош хьалъеча, юрта боахаме общественно-пайданерча къахьегама кхалнах юкъе оза, цар политическии культурнии боарам лакхбара, боарам боаццаш социалистически Даьхе эзаш хила, доттагIал леладе, политически фийле хила уж Iомабара йоакхо е. Цу тайпарча ларда тIа мара тоалургдац дикагIа бола кхалнах — болхлой, колхозникаш, интеллигенци партийни, советски. боахахама балхаш тIа хьалхле лелае хьежабе.

Дикка дукха дувц нов. Трофимов доклада тIа кадраш марксистско-ленински кхетамца Iомараях, цар коммунистически кхетам лакхбарах, халкъашта юкъера доттагIал чIоагIдарах, советски патриотизмеи пролетарски интернационализмеи идеяш наха дIайовзийтарах.

Парте обкоми, горкомаши, райкомаши декхарийла я хьалхле лелаеча болхлой политически чIоагIа а марксистско-ленински кийчо йолаш а Iомабара болх хадданза лелабе, партийнии паччахьалкхени, дисциплина лелае, шоашта тIадилла гIулакх дика чакхдаккха ховргдолаш уж Iомабе, хIаьта парте политика а паччахьалкхен гIулакхаш а довзаш, балха духьал нийсъенна холонаш дIаяха ховш, хадданза шоай политически фелал лакхъе ховш бола болхлой царех кийчбе.

Доклад йистейоаллаш докладчика белгалду, хIанз партийнии паччахьалкхени аппарата беррига болхлой оарцагIа а баьха моттигашка организаторски болх лелабеи, партеи правительстваи директиваш кхоачашъярга хьежеи безаш уж хилар. Дог тийша хила мегаргва республика партийни организаце гаргтарча хана кадраш харжареи, уж Iомаяреи, балхашка дIанийсъяреи балха юкъера кхоачамбоацараш дIадоахаргхиларахи, парте XXI-ча съездеи ССКП ЦК-а июньски Пленумеи решенеш толамца кхоачашъяра а, вай юрта боахам дIахо дегIабоалабара дош къоастадергдолча хургйолча парте Центральни Комитета Пленума доаггIача тайпара накъа дахара а беррига низ оарцагIбоаккхарг хиларахи.

МОСКВА. М. Горьке цIерахча культурани салаIареи Центральни парке хьайийлай Польски промышленни выставка.

Сурта тIа: выставке хьажа баьхка нах электричестваца копеш доахаргдолаш вIашагIъеллача карусельни токарни станокага хьежаш боахк.

Э, Езверихинеи Л, Портереи сурт. ТАСС фотохроника.

ССКП ОБКОМА ПЛЕНУМ

Кердача декхарашка хьежжа тоабе кадращцара болх

Кадраш хоржаш, уж балха нийса дIахьожаеш а кхетаеш а потребительски кооперацe болхлоша хIанз малагIа болх бу дIахайта безам бар са Пленумга,—аьлар пренех хьалха къамаьл дьча респотреосоюза председателa нов. **А. А. Стерленко.**

Потребительски кооперацe болх беш дукха болхлой ба, царех 1500 совгIа нохчийн гIалгIайн болаш.

Кадраш отдела а цун начальника заместителa н. Пальчик а во болх бу. Респотребсоюза кадрай отделe кадращца беча балха контроль во лелаю. КIезига новкъостал ду цо кооперативни организацешта, къаьстта кадращца беш бола болх тоабеча.

Потребкооперацe балха юкъе дукхагIа кхалнах озара а уж бехктокхамерча гIулакхаш тIа оттабара а дукха къахьег оаха. Цу даькъе беча балха тIа дукха кхоачамбоацараш а да тха.

Кадращцара болх тоабара а потребительски кооперацe балха йоаггIаш йола порядок оттаяра а эша гIулакхаш дергда оаха.

Парте XXI-ча съездо, юрта боахама балхаш толамца чакхдахара кадрай гIулакх—керттера дарех лаьрхIар — йоах парте Грозненски райкома секретара нов. **Х. М. Магомадова.**

Кадраш хоржаш а, уж балха нийса дIахьожаеш а, кхетаеш а ленински принципах болх бу парте Грозненски райкомо а первични парторганизацеша а, Техникеи экономикеи дика йовзаш, района колхозийи совхозийи хьалхле лелаеча балха ва 83 саг лакхера образовани йолаш, 42 саг лакхера дешар дизза йистедаккханза, 35 саг юкъера дешар ховш. Хьалхле лелаю дукхагIа бола болхлой лакхера дешар ховш ба.

Тха къонача кадрех дуккхабараш деша ух.

Шоай керттерча балхал совгIа дуккхача новкъосташа болхлошта докладаш ю, лекцеш еш, беседаш ю.

ТIехьаюсача участкай бокха теркам бу. Иштта тIехьаюсача участкаш тIа бахийтаб опыт йола болхлой. Парте райкома хьалха хинна секретарь нов. Карагичев «Новый быт» яхача колхоза председатель вахийтав. Зоотехник Максименко Горячеисточненски совхоза директорал хьожаваьв.

Хьалхле дика лелаеш хилча, дикача кадращца чIоагIйича тIехьаюсаш йола колхоз а совхоз а лоацца хана дикагIчарна тIехьакхе йиш я. Дуккхача хана болх беш йола кадраш боккхача лоархIаме я. Цу хьакъехьа дика хьокхам ба 1-ча Мая цIерах йола колхоз. Цу колхозе председатель волаш Таловерова болх бу 22 шу да. Дуккха доакъош дола боккха боахам баьб цо цу колхозах. Вай мехка чухь дикагIа ярех лархIа йиш йолаш я из.

Партийни, комсомольски, боахама, профсоюзни кадраш дикагIа къоастеш дIахо болх беш я Грозненски района партийни организаци.

Кадраш хоржачеи уж балха нийса дIахьожаечеи кхоачамбоацараш а да тха. Царех керттера дарех лархIа деза районий хьалхле лелаеча балха тIа кхалнах ца хилар.

Семилетка хьалхарча шера шоаш тIаийца декхараш толамца кхоачашде а кадраш хоржачеи уж балха нийса дIахьожаечеи дола кхоачамбоацараш дIадаха а де мел дезар дергда районни партийни организаце.

— ДIахо промышленностьи транспорти дегIайоалае доккхий декхараш оттадаьд XXI-ча съездои ССКП ЦК-а июньски Пленумои — аьлар Къилбаседа - Кавказа машиннаькъа Грозненски отделене начальника нов. **И. П. Кичика.** Уж декхараш кхоачашдеча боккха лоархIам болаш да кадраш харжа а уж балха нийса дIахьожае а хар. Машиннаькъа транспорт дегIайоалаяра кердача декхараша дIадех болх технически эргабаккхар, шерра автоматизаци механизаци яр, ворхI шера план кхоачашъеча беча балха тIехь котало яккхар дерригача балхашта дика кадраш кийчъяр.

Съезд хинначул тIехьагIа керда структура юкъе а йоалаяь, Орджоникидзевски машинникъ Къилбаседа-Кавказски наькъаца вIашагIтехаб.

ХIанз укх сахьате тха наькъа отделене хьалхле инженерно-технически болхлошца Iалашъяь я.

Практически балха опыт йола техникаш, лакхера а юкъера а технически дешар ховш бола болхлой хьалхле лелаеча гIулакха тIа увттабеш дика болх баьб оаха.

Масала, 8 бетта чухь доккхача балхаш тIа бахийтаб 40 совгIа къона инженери техники. Царел совгIа нохчехи гIалгIаехи бола дукха болхлой а гIулакхаш тIа хьожабаьб. Царех дукха бараша болх дика а бу.

Заочно институташка 125 саг, техникумашка 150 саг, болхлой — кагийрхой школашка 344 саг, говзал лакхъеча кружокашкеи школашкеи 2 эзар совгIа саг деша вагIа. Наькъа отделене командираша хадданза политически кхетама болх бу линейни станцешка партеи правительстваи соцамаш болхлошта довзийташ, тайп-тайпарча политически а технически а хьакъехьа лекцеш еш, беседаш ю. Вагон-клуби техническ пропаганда вагони я болх беш.

Цхьабакъда, болх иштта дика тоабаь боллашехьа а баха йиш йола болхлой берригаш а заочно институташка, техникумашка, болхлой - кагирхой школашка, деша гIолга вIаштIехьадаьннадац. Дуккха бола практикаш шоай технически говзал заочно лакхъе безам болаш бац, кхоачам боллаш яц къахьегама дисциплина. Из дашха доагIа боагIача тайпара кIоаргга политически болх болхлошта юкъе ца беш хиларца. Тха политотделаш дIаьхай, цудухьа боккха болх бе боагIа парте райкомаша, цхьабакъда, шоай территоре тIа ядача линейни станцешта новкъостал ца деш а станцей болхлой политически кхетам лакхбара болх мела лелабеш а дуккхача райкомий болхлой ба. Линейни станцеш шоай территоре тIа йолча парте райкома секретараша станцей партийни организацешта шоаш лелаю хьалхле лакхъяр дех аз.

ДIахо къамаьл ду РСФСР Министрий Совета Советски Контрола Комиссе Къилбаседа-Кавказе гIолларча группа кулгалхо волча **В. Д. Сухина.** Промышленни предприятеш хьалъелга мела лелаш хилар белгал а даьккха йоах цо, дукха я болх бе йолаяла ха тIа а кхаьча, кхыметтел хIанз а хьалъе а йолаяланза предприятеш.

Геттара боккха лоархIам болаш я вай республике хьуна промышленность. Хьуна промышленноста Нохч-ГIалгIай Управлене кхоачаш ца деш дисаьд дуккха гIулакхаш.

ДIахо новкъоста Сухина ший къамаьлаца белгалдоаккх партеи правительствоси кадрай къаьстта чIоагIа йоаккхо елга. Специалистий бахар тоадар. духьа 7—8 квартир йола цIеноыш хьожадаьдар юртий районашка, бакъда, цу цIеноех боагIача тайпара пайда ца эцаш моттигаш я. Лораштa лаьрхIа юрташка дIадахьийтача цу цIеноех цхьаь цаI цIа вIашагIделладац. Ачхой-Мартановски районе иштта дIадахьийтача цIеной дахчан оатхалаш ара Iо а кхайса, йохка а луш яда. Цу деша бехке бараш лаха а, из гIулакх тоалургбола никъ лаца а декхарийла я республика Министрий Совет.

Новкъоста Сухина белгалдаьккхар республика дуккхача предприятешка оборудованех пайда эцара хьакъехьа СССР Министрий Совето укх шера апрель бетта баь соцам кхоачаш беш ца хилар. Оборудованена эшшача тайпара гIулакх ца деш моттигаш нийсъеннай «Красный молот» яхача заводе, Грозненски химически заводе, иштта кхычахьа а.

Паччахьалкхен рузкъаш кхом боацаш а харцахьа а доадеш йола моттигаш ювц нов. Сухина ше дIахо деча къамаьлаца. Республике баха цIабаьхка нах дIанийсбара гIулакха 270 миллион сом ахча хийцад паччахьалкхено, бакъда царех дукха ахча дахийта ца доагIача дахийтад, дала бокъо йоацача наха ссудаш а телаш. Цох хIанз а метта ца оттадеш дукха ахча доал Наьсарен а Шалински а районашка. Цу хьакъехьа Министрий Совето а райисполкомаша а даь соцамаш кхоачашдьадац.

Алапешта хьожадаь ахчаш доагIачул дукхагIа доадеш йола моттигаш белгал а яьха, нов. Сухина дувц дуккхача предприятешка нах балхаш тIа хьежабелга партийни принцип телха а еш деш хилар, из бахьан долаш паччахьалкхен рузкъа кара дола гIулакхаш тешаме боацача нахага кхаьча моттигаш я.

Боахама гIулакхаш лерттIа ца леладеш, финансови дисциплина телхаеш, административно - управленчески аппарата телаш дола алапеш фондаел тIехдоахаш моттигаш дукха я совхозашка а. Цхьацца бола совхозийи предприятейи кулгалхой шоаш луш йолча продукце вол-дикал вIалла теркал а ца деш, кхоачашъе гIерт планаш.

Совхозий кадраш хьоахаяьча метте нов. Сухина белгалдоаккх, уж боарам боацаш дукха дIа-юха хьежаеш, хувцаш хилар. Юрта боахама Министерства аппарато, ше ядеш дола каьхаташ кIезиг а даь дийнна кулгал лоаттаде деза совхозашта. Ший къамаьл чакхдоаллаш нов. Сухина республикерча торговлецара кхоачамбоацараш дувц.

— Новкъостий, промышленность а юрта боахам а дегIабоалабеча боккха лоархIам болаш я техника, партийни, советски, профсоюзни аппаратерча ерригача звеной кадраш дикагIа тоаяр, — йоах Наурски райисполкома председатела нов. **В. П. Пожидаева.**

Станицайи поселкайи Советий председателаша шоай балха говзал лакхъяьй, депутаташцеи юртарча активацеи болх тоабеш ба уж хIанз.

Беррига депутаташ дакъа лоацаш а болаш депутата ди увттаду, семинараш ю. Цу гIулакхо депутатий къахьегамхошцара бувзам тоабу.

Станица Совета председатела а парткома а балха дика цар шоай балха тIехь коммунисташца, дуккхача колхозникашца, депутаташца,юртарча интеллигенцеца, бувзам болаш хиларах латт.

ССКП ЦК-а дIадех райкомашкареи райисполкомашкареи колхозашта а совхозашта а хадданза новкъостал дар. Цудухьа из кхета а деш колхозникашеи, совхозий болхлошеи массаза а хьаллоац исполкомои стансоветои де оттадаь гIулакхаш. Стансовета инициативах Ленина цIерах йолаш я 520 моттиг йола школа. кинотеатраш, клуб, хьайр. Калиновская яхача станица ферме хьалъерггйолаш я 520 моттиг йола школа. Иштта болх тоабалар хьалхле дика лелаярах тийша да.

Хьалхле лелаечо болх во бича гIулакх а во латт. Масала, Наурски совхоза хьалха хинна директор Худяков болхлошца во вар, парторганизаци лархIацар цо, менна веха хулар. Цудухьа совхоза директораллара дIаваьккхар из. Нов. Трофимова доклада тIа нийса белгалдаьккхар совхозий директорал вохийта саг хьежжа вахийта веза, аьнна. Колхозий председателаш, совхозий директораш агротехнически дешар йистедаьккха хила беза, хIаьта хьайбай боахам боккхагIа болча колхозашка кулгалде лакхера зоотехнически дешар йистедаьккха нах увттабе беза.

Наурски районе сомийн комсийн бешамаш дукхагIа ебаш латт. ХIанз 1500 гектар бешамаш я, укх гарггарча шерашка дикка дукхагIа хургья уж. Комсаш лелае ховргдолаш йола кадраш кийчъе еза, къаьстта нохчехи гIалгIаехи а кийчъеш.

Цудухьа республикански юрта боахама техникумашка комсаш лелае Iомабергбола отделенеш хила еза. Наурски районе хинна ца Iеш комсий бешамаш дукха я Шелковской, Каргалински, кхыча районашка а.

Жа а дукха да тха районе. Цхьабакъда, говзал йола жа Iуй кIезига ба, осеменителаш кийчбергболаш учреждени йилла еза республике. Цу балха тIа бахийта 2 бIаь жа Iуи жа фермай 15 заведующии кийчве веза тха.

План кхоачаш ца еш тIехьаюсар тха район. ХIанз районо паччахьалкхенна дулх, шура, фуаш, тха дIадалара план тIеххкхоачашъяьй.

— Дика балха хьокхамаш да укх шера тха района юрта боахама, — аьлар ССКП Наьсарен райкома секретара нов. **Б. К. Тумгаева.**

Укх шера 8 бетта соахка цу хана яьккхачул 497 килограмм дукхагIа шура яьккхай районе хIара Iаттагара, хIара устагIанна тIера лаьрхIача 1,2 килограмм дукхIагIа тха дIаденнад паччахьалкхенна. Цхьабакъда, хьайбай продукцега дIабода мах лакха ба районе. Из цкъадале, тоъала хий ца хилар бахьан долаш а да, шозлагIа-дале хьайбаш дебадара а, царгара дукхагIа пайда баккхара а йолча ерригача торонех пайда эца кадраш а тоъац районе.

— Тха кадраша укх шера дикагIа болх баро хьахьокх, — йоах цо дIахо, — цар юрта боахам лелабара говзал лакхъелга, царцара болх тоабеннилга. Цхьабакъда, цох тарра дукха кхоачамбоацараш а да тха. Нагахь санна тоъам болаш юрта боахама специалисташ баларе дуккха а дикагIа хургбар тха болх. Юрта боахам дегIабоалабара парте оттадаьча декхараша вай болхлошкара, партийнии советскии организацешкара, дукха болх дIабех, уж декхараш кхоачашдара юрта боахамера къахьегамхой балха тIаберзабергбола говза кадраш эш. Практика хьахьокх боахама кулгалду кадраш мела йолча метте болх во лелаш хилар.

— Масала,—йоах нов. Тумгаева,—«Октябра 40 шу» яхача совхоза хьакхий ферме во кулгалдора н. Арсаева. Из бахьан долаш цу ферме 150 хурск мара хьалкхеьяц; хIаьта дика опыт йолча, лерттIа кулгалдеш вола нов. Шаян заведующи волча «Назрановски» совхозе 1400 хурск хьалкхеяьй, е планах лерхIачарел шозза дукхагIа. Масала, «Октябра 40 шу» яхача совхоза 1-ча отделенера хьажкIаш лелаю звеньевая З. Кусиева. Цун звенос леладеча кхай тIа хIара гектара тIара 100 центнер яргIолаш хьажкIаш хьийкъай. Цо хьахьокх кулгалде а болх вIашагIболла а ховш йола кадраш керте латтача болх дикагIа лелалга.

ДIахо нов. Тумгаева дувц, районе трактористаши комбайнераши кхоачам болаш ца хиларах а, совхозий 10 отделене специальни образовани йолаш а балха опыт йолаш цаI мара управляющи ца хиларах а.

Ший къамаьлаца «Красный молот» яхача завода директора нов. **Н. К. Колесникова** белгалдаьккхар низ болаш а, барт тайна а йоккха коллектив заводе хилар, заводера нонагIа бола болхлой даиман шоай балха говзал лакхъеш, тайп - тайпарча дешара заведенешка дешаш хилар. 1959 шера шоай балха говзал лакхъяьй завода 464 болхлочо, лакхехьарча дешара заведенешка деша нах кийчбеш йолча курсашка дешаш 32 саг ва, къонача болхлой школашка 204 саг, техникумашка 82 саг, институташка 35 саг дешаш ва завода болхлоех.

Дийшаьчул тIехьагIа болхлочо дуккха а дикагIа бу болх, йоах нов. Колесникова. Масала, токарь волча Киреева дешалехьа 62 процент мара план кхоачашъяцар, хIаьта хIанз дийшачул тIехьагIа 165 процент кхоачашъю, дешалехьа 104 процент план кхоачашъеш хиннача токара Хомутова 157 процент кхоачашъю план, дийшачул тIехьагIа.

ДIахо нов. Колесникова дувц, соахка ССКП Нохч-ГIалгIай обкома бюрос даь хьехар хьа а ийца, завода дирекце а партийни организаце а политико - массови а кадращцара а болх тоабеш шоаш чакхдаьха гIулакхаш.

8 бетта план заводо 101,4 процент кхоачашъяьй, продукци соахкарчул дукхагIа арахийцаь, 13,5 миллион сома пайда беннаб, цох 671 эзар сома пайда планах лаьрхIа хиннaчул совгIа а луш.

— Бакъда, — йоах дIахо нов. Колесникова, — хIанз а дукха да тха балхаца кхоачамбоацараш. Царех керттера дар да аппаратурай даькъе план кхоачаш ца яр. Арахьара хьатIа латта еза хIамаш заводага ший ханнахьа хьа ца кхачар бахьан долош болх ца беш сацар кхерам болаш я селикатни цех. Лакхехьара организацеш оарцагIа а яьнна сихха къоастаданза даргдац уж гIулакхаш.

IалЬмате чIоагIа бехктокхаме декхараш да завода тIалаттараш, йоах цо дIахо. ХIанз «Красный молот» яхача завода продукци, халкъа демократе мехкашка иха ца Iеш, Аргентине а, Иране а, иштта кхыча капиталистически мехкашка а ух. Иштта лоархIаме болх беш завод йолча хана, цу завода эшаш долча хIаманга ледара хьож Совнархоз.

Дош лу ССКП обкома кхалнаха юкъе беча балха отдела заведующи йолча **Т. М. Эсамбаевайна.** Боахама, культура, общественно-политически вахара, маIача нахача нийсса бокъо йолаш, хьинаре дакъа лоацаш вай республика промышленносте, юрта боахаме, гIишлош хьалъеча моттигашка балхаш деш дуккха кхалнах хилар белгал а даьккха, нов. Эсамбаевас цIераш йоах лакхехьарча балхаш тIарча кхалнаьха. Халкъа боахама дерригача доакъошка дика ка а йоалаш балхаш деш ба кхалнах, йоах цо.

Нов. Эсамбаевас белгалдоах цхьацца йолча районашка кхалнахацара болх хIанз а тесса лелабелга. кхалнаьха бокъонаш йоаеш долча къьнарча, зуламерча гIулакхашца лира къовсам ца лоаттабелга. Дукха истий кхувлилга а, иштта кхы дола зуламера гIулакхаш а къаьстта чIоагIа даьржад Ведана, Ножай-Юртовски, Наьсарен, Ачхой-Мартановки районашка. Дезалаш тIара да воаккхаш, берех нана йоаккхаш, вай бераш иравe хьалкхувлга юхадетташ зуламе гIулакх да дукха истий кхувлар, хIаьта а уж зуламаш леладеш болча нахаца боагIача тайпара къовсам лоаттабац моттигашкарча цхьацца йолча партийни, советски, комсомольски организацеша, прокурораша, судаша.

ШолагIа а кхоалагIа а истий кхийлача Мизаева, Тимирова, иштта кхычар а цIераш а яьха, нов. Эсамбаевас тIахьех, советски общественаца тарлуш доаца зуламера гIулакхаш леладарах, уж нах бехктокхаме оаза.

Боахама а культура а доакъошка кхалнаха, маIача нахал дикагIа мара, вогIа ца деш балхаш дара, дуккха а масалаш доаладу нов. Эсамбаевас. Дика тоадаьд шоай балхаш Шалински района МТФ балха хьожаьча Хункархановас, Комсомольское яхача юрта ферме балха хьожаьча К. Идрисовас, иштта дуккха кхыбараша а.

Хабара а доацаш, бокъонца дагахьа кхалнах оалха юкъеоза беза культурно-кхетама учреждeнеша. Цу учрежденешка балхаш деш оола кхалнах, къаьстта нохчашхеи гIалгIашхеи бараш, геттара кIезига ба.

— Цхьацца болча райкомий секретараштa хет,—йоах нов. Эсамбаевас, — кхалнахацара болх лелабе безараш алхха кхалнаьха отделаш я, аьнна. Из чIоагIа нийса дац. Кхалнахацара болх массане а лелабе беза. Из дерригача халкъа юкъара а паччахьалкхен лоархIам болаш а гIулакх да.

ДIахо нов. Эсамбаевас белгалдоах нохчашхеи гIалгIашхеи бола кхалнах чIоагIа дешарца безам болаш хилар. Нохчашхеи гIалгIашхеи 90 кхалсаг деша хьаэца лаьрхIа йиллача интернате 160 кхалсаго цига шоаш дIаэцар дехаш еннача заявленеша бакъду из.

Ший къамаьл йистедоаллаш нов. Эсамбаевас партийни организаци тIахьех кхалнах балхаш тIа хьежабара, дукха истий кхувларца чIоагIа къовсам лоаттабара.

ССКП XXI съезда исторически решенеш кхоачашъеш, дерригача советски халкъо санна, вай республикерча къахьегамхоша, доккхий толамаш даьхад, — йоах ССКП Нохч - ГIалгIай обкома секретара нов. **О. А. Чахкиева.**— Дикача хьокхамашца кхоачашъяьй промышленносте а юрта боахаме а бархI бетта йола план. Из коммунизм хьалъяра программа кхоачашъярах хьалхара юхьиг мара яц. Доккхий а бехктокхаме а декхараш да дIахо промышленностьи, юрта боахами, культуреи дегIайоалаяра вайна хьалхашка латтараш. Уж декхараш доагIача тайпара кхоачашдара халкъа боахамеи культуреи дерригача доакъошка дика тоаде деза партийни хьалхле лелаяра гIулакх. Из де вIаштIехьа даргдац кадраш къоастаяра а, уж дIанийсъяра а, Iомаяь уж хьалкхеяра а болх тоабарга хьежжа мара. Из дIадех вайгара вай парте Центральни Комитето.

ДIахо дувц нов. Чахкиева, Нохч-ГIалгIай областной партийни организаце тIеххьарча шин шера кадраш хьахоржаши уж балхаш тIа дIанийсъеши, Iомаеши дукха болх баь хилар.

Чурча гIулакхий Министерстваи прокуратуреи, суди органашка а, хIаьта республика торговле организацешка а кадращца беча балхах лаьца дувц дIахо нов. Чахкиева.

ТIеххьарча хана дикка тоабеннаб цу организацешка кадращца беш бола болх, хIаьта прокуратуреи, МВД, суди органаш, дукхагIа долча даькъе, шоай болх дика а бовзаш дика кийчо йолча кадращца Iалашъяь я. Царех дукхагIа бараш лакхера образовани йолаш ба, хIаьта цхьабараш заочно дешаш ба. Къахьегама дисциплина а тIеххьарча хана дикка тоаеннай цу органий болхлошта юкъе. Цудухьа укх шера хьалхарча ах шера милицеи, прокуратуреи, суди органаша зуламашта духьал къовсам лелабеш баьча балхо торо хилийтай республике уголовни хьисапера зуламаш 18 процент кIезигде.

Цунга хьежжа дуккха кхоачамбоацараш а да МВД, прокуратуреи, суди органий балха юкъе, яхаш дувц нов. Чахкиева. Хоадам боллаш а сихха а гIулакхаш къестадеш лелабац болх, хIаьта зулам даьча сага сихха цунна доагIар ца а деш, следстви чакхйоаккхилга, уголовни гIулакхаш къестаделга тIехьа доах.

Ялаташ чуэцача хана уж лежкъадеш болча зуламхой гIулакхаш сихха къоаста а даь царна доагIа таIазар ца деш прокуратура органаша уж гIулакхаш тIехьадоахаш, дIаьхдеш моттигаш нийслу.

Ужаш а кхы дола а кхоачамбоацараш цу органий балхаца хилара бахьан ца кадраш хьахаржара, уж балхаш тIа дIанийсъяра, уж Iомаяра балха МВД, прокуратура, суда органаша доккхий гIалаташ деш хилар. Дукха моттигаш нийслу цу органашта кулгалде хьалха хьанийсбенна, шоай политически и шоаех доахкача дикача гIулакхашца а белгалбаланза бола нах ухийташ а, цунга хьежжа цар из болх бохабеш а.

ЧIоагIа мела болх беш ба милице райотдела начальникаш Ачхой-Мартановскии, Урус-Мартановскии, Наьсарени районашка. ЙоагIаш йола порядок яц, болхлой къахьегама дисциплина лоха я. Цудухьа оперативно - следственни болх а мела лел цига.

Цу тайпарча кхоачамбоацарий уйла а яь уж сихагIа дIадаха декхарийла ба МВД, прокуратура, Лакхехьарча суда кулгалхой.

Опыт йолча. гIулакх дика довзаш болча юристашца чIоагIъяьй республикански прокуратура (прокурор нов. Романов цун заместитель, нов. Мехтиев).

ДIахо нов. Чахкиева дувц торговле организацешка кадраш дIанийсъяра балха юкъерча кхоачамбоацарех лаьца а. Цхьайолча организацеша товарооборота план кхоачашъяц, бахача наха культурно гIулакх дара болх во лелабу, моттигаш нийслу тика чу латтараша нах Iехабеш сов ахчаш доахаш а. Уж гIулакхаш нийслу торговле болх безаш а бовзаш а боаца нах цу балхаш тIа нийсбалар бахьан долаш. Торговле Министерствои респотребсоюза правленеи кхоачам боллаш дийша боаца, практически опыт йоаца во болх бар бахьан долаш цхьаннахьара дIабаьха болхлой балхаш тIа ухийташ моттигаш нийслу. Уж кхоачамбоацараш сихагIа дIадаха декхарийла ба торговле организацей кулгалхой.

ДIахо къамаьл ду Нохч-ГIалгIай Совнархоза председатела заместители нов. **Б. Ф. Сайко.**

Совнархозо укх шера хьалхарча бархI бетта план 104,5 процент кхоачаш а еш даьхача толамех дийцар нов. Сайко.

— Уж толамаш доахача къахьегаш дика кийчо йола болхлой хилар боккха лоархIам болаш гIулакх да,— йоах дIахо нов. Сайко,—тIеххьарча шин шера дукхагIа а дикагIа а болхлой балхаш тIа дIанийсбе вIаштIехьадаьннад тха. ДукхагIа долча даькъе инженерно-технически болхлой коммунисташи комсомольцаши ба совнархоза предприятешка. Совнархоза предприятешка болх беш бэрех 2 эзарнел совгIа саг лакхерчеи юкъерчеи дешара заведенешка дешаш ва. Вайнахах бола болхлой хьалхле лелаеча инженерно-технически балхаш тIа бахийтара а терко яьй совнархоза кулгалхоша. Цудухьа хIанз совнархоза предприятешка болх беш 430 саг нохчийи гIалгIайи ба.

Къона специалисташ лакхерча гIулакхашка хьежабара а дика терко ю совнархозо, яхаш дувц дIахо нов. Сайко. Къона инженер нов. Майнескулов Новогрозненски ТЭЦ директорал хьожаваьв, Наьсарен районе хьалъеш латтача завода директорал хьожаваьв къона специалист нов. А. Мальсагов иштта кхыбараш а.

Цхьабакъда, дуккха кхоачамбоацараш а да тха болхлой нийса балхаш тIа дIахьежабара балхаца. Моттигаш нийслу цхьайолча управленей кулгалхоша болх булургболаш бий ца хьожаш, къахьегама дисциплина во йолаш бола болхлой балха участкашка кулгалде хьежабеш. Цудухьа болхлой къахьегама дисциплина а во хул. Иштта балха тIа хьожаваьвар «Октябрьнефта» НПУ промысла заведующи хинна, малара тIера вола Лукьянов. Юххера а из балхара дIаваккха везаш гIулакх эттар.

Кхы дIахо иштта хила йиш йоацаш во лел № 7 йолча СМУ болх (начальник нов. Пивоваров). Болхлой дисциплина во я, хьабеш бола болх дика бац, стройматериалаш лечкъаю, хIаьта а Пивоваров болх беш ва.

Цхьаболча кулгалхоша болхлошта эшачун-доацачун йоакхо яц, хIаьта цар низага а говзалга а хьежжа уж балхаш тIа дIанийсбац. Массане а терко е езаш гIулакх да из.

Къамаьл даьча республика прокурора нов. **А. Я. Романова** дийцар, нах кхетабе, уж нийсача новкъа баха безаш прокуратураи судеи органаш хиларца царгара дукхагIа дIадехa а дезаш хиларах. Цудухьа цу органий дисциплина а дика хила еза цар гIулакхашка диллача политически дика кийчо йолаш а хила безам уж.

— Шоай балхах дика кхеташ, болх цIена беш бола болхлой дукха ба тха органашка, — йоах дIахо нов. Романова. — Болаш ба тха органашка боаггIача тайпара шоай болх ца лелабеш бола болхлой а. Из нийслу, эггара хьалха берригача болхлоех 33 процент мара юридически образовани йолаш болхлой ца хилар бахьан долаш, хIаьта кIезига ба тха нохчехи гIалгIаехи бола болхлой а, берригаш а 23 процент мара бац уж. Из кхоачамбоацар дIадаккха вIаштIехьа даргда нохчехи гIалгIаехи бола къона специалисташ вузаш а яьха цIабахкарца — хIанзчул тIехьагIа 2-3 шу даьлча.

Теркалде дезаш да, йоах нов. Романова, зулам даьча сага таIазар дар керттера дар ца хилар. Керттера дар да, из зулам ца хилийта хьажар, зулам деш бараш кхетабар. Цу даькъе прокуратуреи судеи органашта новкъостал де декхарийла я вай общественность. Цкъа шоаех тешам боабаь бола нах балхашта юха тIаухийташ, царех тийше доккхий паччахьалкхен рузкъаш царга дIателаш моттигаш нийслу, къаьстта торговле организацешка а нийслуш. ДукхагIа долча даькъе цу тайпара нах хул зуламаш дераш. Цу тайпара болхлой балхаш тIа хьежабеча хана цар гIулакхий чIоаггIа теркам бе декхарийла ба предприятейи организацейи кулгалхой.

Цхьаболча кулгалхоша советски законаш телха а деш цхьаккха бокъо йоацаш балхара нах дIабоах. Иштта, укх тIеххьарча хана цхьаккха а бокъо йоацаш болхлой балхара дIабаьха 55 моттиг нийсъеннай. Къахьегама закон телхадеш а ба цхьабола кулгалхой. «Дружба» яхача совхоза директора приказах кагирхошта 4 сахьат мара доаца балха ди 6 сахьатага кхаччалца дIаьхдаь хиннад, хIаьта «Ингушски» совхоза болхлой балха ди перерыв а йоацаш 9 сахьат оттадаь хиннад. Цу гIулакхий а терко е декхарийла ба кулгалхой.

ДIахо къамаьл дир ССКП МагIалбика горкома секретара нов. **И. А. Аванесова.** Цо аьлар парте МагIалбика городской комитетои первични парторганизацешеи промышленностеи, юрта боахамеи, халкъа образованеи, иштта кхычахьеи кадраш дIанийсъяра хоадам боллаш болх бу, аьнна. Болхлой дIанийсбу цар гIулакхага а политически кхетамга а хьежжа, уж тохк цар цIенхаштта йола заданеш, тIаийца декхараш кхоачаш мишта ду хьажарца. Масала, парте городской комитето промышленносте сменни керттерча инженералла къона болхлой бахийтаб. Из бахьан долаш къахьегама дисциплина лакхъеннай. Предприятешка болх беш семинарски группаш я, парте горкома болхлоша хадданза марксистско-ленински Iилма Iомаду, предприятей дуккха кулгалхой шоаш пропагандисташ а лектораш а ба. Цу дерригане а гIо ду болхлой дегIабоалабара, цо торо лу кулгалдеча къона кадраш ахийта. ТIеххьарча шерашка дуккха къона специалисташ бахийтаб кулгалдеча балха.

Кадращцара болх тоабаро предприяте производства болх тоабеш хилара тешал ду укх масало. Дукха ха йоаццаш МагIалбика бурув детта контора эггара тIехьайисарех яр. Укхаза каст-каста авареш хулар, миллионаш зенаш а хулар. Контора кулгалхоштеи специалисташтеи шоашта хьалхашка латта декхар кхоачашдулацар. Цу предприяте дика болх бовзаш йола къона кадраш ахийтар. Из бахьан долаш хIанз хьалхарчарех лархIа мегаргья бурув детта контора.

ДIахо нов. Аванесова дувц района юрта боахамерча кадращцара болх мишта лел. 3-4 шера тIехьайисарех яр «Кавказ» яха колхоз. Парте горкомо кадращца Iалашийр из. Цига вахийтар председатель, керттера агроном, керттера зоотехник, парторганизаце секретарь и. кх. дI. Колхоза боахам тоабелар, дулх хьалхарчул 5-зза дукхагIа даьккхар, 2-зза дукхагIа яьккхар шура, дуккха а совбаьлар колхозо боаккха пайда. Укх шера соахкарчул 60 эзар пунт дукхагIа ялат дIаденнад колхозо паччахьалкхенна.

Парте горкомо кадращца чIоагIъяр бахьан долаш дика хьокхамаш да хIанз «Алханчуртски» колхоза а № 4 йолча совхоза а. Цхьабакъда, уж хьокхамаш кхоачам болаш дац. Района колхозашкеи совхозашкеи лерттIа пайда ца эцаш дукха торонаш я цхьадолча юрта боахама доакъошка керте латташ мела кулгалхой хилар бахьан долаш. Кадращцарча балхаца кхоачам боацараш хилар бахьан долаш балха тIехьайисай «Ингушски» совхоз. Укх шера хIара гектара тIара 6 центнер мара ялат даьнналац совхоза кхашкара, из бахьан долаш 29 процент мара кхоачашъяьяц паччахьалкхенга ялат дохкара план. ЧIоагIа мела деб доахан, кIезигденнад коа тIара оалхазараш и. кх. дI. Парте горкома доккха гIалат далийтад шийгара совхоза кадраш дIанийсъяра а уж дегIайоалаяра а, Iомаяра а балха. ДукхагIа бола болхлой балха опыт йоацаш ба, кIезига кийчбаь керда болхлой, балха дIаахийтараш моллагIа хьанийсбенна нах ба. Цул совгIа царгара лерттIа болх хьа а бехац. Парте горкомо дукхагIа юрта боахамцара бувзам а байна тIехьабисса бола болхлой уттабора кулгалде. Из бахьан долаш фермашта а отделенешта а кулгалдеча из болх ца булуш бола нах нийсбелар.

— ХIанз кадращцара болх тоабара дукха гIулакхаш де лаьрхIад парте горкомо,—йоах дIахо нов. Аванесова. — Къоастабеш латт совхозе балха бахийта специалисташи механизатораши. Укх шера парте горкоме хадданза болх беш йола кулгалдеча кадрай семинар хургья. Цига юрта боахама производства экономика Iомаергья. Иштта районе Iомабергба тракторно-полеводчески бригадай бригадираш а царца хадданза болх а бергба оаха.

— Культура Министерства кадрай дош дувцаш 1958 шера парте обкома бюро хинначул тIехьагIа дукха гIулакхаш кхоачашдир Министерства кадращцара болх тоабара, — аьлар цул тIехьагIа къамаьл даьча Нохч-ГIалгIай АССР культура Министра нов. **В. А. Татаева.** — Республика клубашкеи, библиотекашкеи, киносетеи, юкъереи лакхереи специальни образовани йола керда болхлой бахийтар, балха кийчбаь боацача болхлой когаметта кхыча городашкара баьхка къона специалисташ бахийтар. Цул совгIа культура Министерстве болхлой говзал лакхъеш семинараш а ю.

Укх шера конкурс йоацаш дешара заведенешка 180 саг вахийтав министерства. Царна юкъе я Московски паччахьалкхен институт, Ерригсоюзни паччахьалкхен кинематографе институт, иштта кхыяраш а. Цул совгIа Батайске киноработникий школе вахийтав 100 саг. Укх д еношка республике кхача веза СССР Доккхача театра викал. Цо вайнаьха кагийча нахахи мехкарехи Московски хореографически училище деша 10 саг хоржаргва.

Цу гIулакхаша вай республика халкъа искусство а культура а дегIайоалае новкъостал дергда, йоах дIахо нов. Татаева. Цхьабакъда, цох тарра кхоачамбоацараш а да кадраш кийчъеча балхаца.

Парте обкомеи республика Министрий Советеи яьча решене маяххара Грознерча музыкальни училище интернат хьаелла езаш яр культура Министерство. Цхьабакъда, деша помещении общежитии ца хилар бахьан долаш из хIанз а хьайийллаяц. Иштта да берий художественни школа гIулакх а. Нов. Татаева белгалдоах республике Iальмате кIезига художникаш хиларах сихха нохчийи гIалгIайи художникаш кийчбе безаш хилар а, из дош вIалла тIехьа а ца доахаш къоастаде дезаш хилар а.

Вайна чIоагIа эш искусства кадраш и иштта музыкальни училищени школанни кадраш а, йоах цо дIахо. Цхьабакъда, чуIе цIенош ца хилар бахьан долаш из гIулакх а кхоачашдулац.

Музыкальни училище деша дIахо дегIабоагIаргхилара а дика специалисташ хургхилара а тешам луш нах ба. РСФСР культура Министерства Грозне Къилбаседа - Кавказа консерватори хьаеллара дешага хьожаш я. Цхьабакъда, цу гIулакха сметаши расчеташи оттаялехьа кIал база хила еза. Грозне из дешара заведени йилла помещени корорrья.

ДIахо нов. Татаева дувц краеведчески музеянна помещени эшаш хиларах а, иштта кхоачам болаш помещенеш йоацаш республикански библиотекои типографеи хало хьегаш хиларах а.

ДIахо къамаьл даьча «Чечингстрой» треста управляюще нов. **Г. Д. Тангиева** белгалдир дуккхача хана денз шоай предприяти балхашта тIехьаюсаш хилар, производственни план кхоачаш ца еш хилар. Цун бахьан да, эггара хьалха, тресте болх беш кхоачам боллаш инженерно-технически болхлой ца хилар. Строительни инженераш 3 мара вац тресте болх беш, хIаьта берригача инженерно-технически болхлоех 20 процент мара строительни дешар дийша болхлой бац. Строительни говзал йоацаш бола цхьа бола болхлой хийцаб оаха тIеххьарча хана.

Йоккха терко ю «Чечингстрой» треста кулгалхоша вайнахах бола болхлой балхаш тIа дIанийсбара гIулакха, яхаш дувц дIахо нов. Тангиева. ХIанз тресте болх беш болча 2800 болхлочох 1600 саг вайнах ба. Царех дукха ба штукатураш, маляраш, столяраш иштта кхыйола говзалаш йола болхлой. ЧIоагIа дог гIоздоаккхаш гIулакх да треста болхлой коллектива юкъе 300 саг нохчийи гIалгIайи кхалнах хилар, хIаьта город Грозне а районашка а балхаш деш а ба уж.

Йоккха новкъарло хул «Чечингстрой» треста балха кхоачам хиллал стройматериалаш ца хилар бахьан долаш, къаьстта цемент, хьун материалаш. Дуккха халонаш духьал ювле а тIехьарча хана дикка тоабеннаб треста болх. Укх шера йисте яккха лаьрхIа хиннача 8 школах 7 школа цхьоалагIча сентябрга йисте яьккхай. Партийнии советскии организацеша новкъосталца тIаийца декхараш толамца кхоачашде лаьрхIа я треста коллектив.

— Дика дегIаенай тха партийни организаци тIеххьарча хана, — йоах нов. Тангиева ший къамаьл йистедоалаш, — ер шу долалуш 76 коммунист мара вацар тха коллективе, хIанз 180 парте члени кандидати ва. Из а да кадраш кийчъяра треста кулгалхоша йоакхо яьлга.

40 шу даьннад Нохч-ГIалгIай халкъа сий дола воI, вокхха революционер Шерипов Асланбек майра венна.
Сийлахь-боккха Октябрь Нохч-ГIалгIай мехка котбаккха лоаттабаьча къовсама деррига истори Нохч-ГIалгIай къеча наьха баьчча а коммунист а хиннача Шерипов Асланбека цIерца дувзаденна да.

Революце сий дола турпал

Асланбек Шерипов вийна шовзткъа шу дизарга

Нохчий хозача юрта — Серженюрта ваьв Шерипов Асланбек. 1909 шера ший 12 шу даьлча Полтаверча кадетски училище деша вахав из. Цу училищера режими тIема гIулакхий муштраи ла маганзар кортамукъал езача кIаьнка. 1914 шера цигара Грозненски реальни училище деша хьожавир из. Шерипов Асланбек дешарах дика кхеташ а хIама довзара тIаккхувш а вар, тIагIертта Iомадора цо доазол дехьара метташ, эрсий а дунен а художественни литература классикий йоазонаш дешар. Цо чIоагIа Iомадора къамаш мукъа дахара къовсама истори а Кавказерча къамий Iалаьмате дика бола багахбувцам а.

1917 шера реальни училище геттара дика йисте а яьккха, институте деша ваха кийчлуш вар Асланбек. Цу шера февраль бетта революци хилча дIахо ше де лийрхIачун планаш хувца а беррига ший низ дIалуш революционни болх болабе а бийзар цун.

Февраль бетта революци хилча Терски областера Iаьдал казакашта керте латтача контрреволюционерий лоамарча националистически буржуазе, моллай бе дахар.

Кагийча къамий мехкашка хьахилар къамий советаш яхараш. Нах Iеха а беш, царна юкъе бахар паччахьа инаралаш, эпсараш, капиталисташ, уж санна бола нах бовхаш а нахагара хIамаш йоахаш а бола нах.

Цу хана чухь хьахила йолаелар Грозне, Владикавказе, Терски областа кхыча городашка а болхлойи салтийи депутатий Советаш.

Туркий янычарий протектората кIаллатта «Ший лоIамера» лоамарча къамий республика йилла гIийртача Къилбаседа-Кавказа вIашагIкхийттача къамий союзацара хьа а ваьнна, Шерипов Асланбека, нохч-гIалгIай къеча наха керте а этта, уж къамий советашка багIача революце моастагIашта духьал бигар.

Лоамарча къамий къахьегамхойи къе казакаши шоай хьашташ дехкача капиталистех, помещикех, атаманех, мозгIарехи моллаехи хьа а къесташ, Октябрьски революце идеяша кхета а беш, шоай классови моастагIащца хьадда къовсам лоаттабе вIашагIбеттабала болабелар. Цхьабакъда тхьайса аллацар контрреволюци а. Тийркаца дахача халкъий цаI йола фронт йохае къамашта юкъе довнаш даха, уж вIашагIлотабе болабелар Караулов, Чермоев, царна тIехьалаттараш.

Терски областа цу халача деношка къонахчал а денал а ца дохаш чакхбоал алхха С. М. Кирова хьалхлè лелаеш бола большевикаш.

Боккха кхерам тIа а латташ, дукхаза а город Грозне воагIа Шерипов Асланбек, ше вIашагIтехача ГIойтIарча халкъа революционни Совета викал хиларах тарра болхлойи салтийи депутатий Грозненски Совете къамаьлаш ду цо, нохчий къеча наьхеи Грознерча пролетариатеи барт вIашагIтоха новкъостал ду.

Цу ханнахьа а цо большевикашха нийса кхетадир город Грозныйи грозненски пролетариати Тийркацеи Нохч-ГIалгIай мехкеи латтача революционни болама юкъе боккха лоархIам болаш хилар.

— «Город Грозный Терски областа экономически торговии центр хинна ца Iеш, политически центр а я. Казакий, нохчий, кхычар хьашташ хинна ца Iеш, Грозне революце кертера низ ше болча дукхха а дукхагIча Терски пролетариата хьашташ да», — йоахар цо Грозненски Совета заседане.

1918 шера 16 феврале большевикий хьалхленца городе Пятигорске хьайийлар Терски халкъа съезда шоллагIа сесси. Из сесси гулйир къамашта юкъера довнаш дIадаха а Тийрка тIа чIоагIа Iаьдал оттаде а. ГIалгIай делегацеца вахар нохчий делегат вола Шерипов Асланбек. Цига С. М. Кировх кхийтар из. Революци Iалаьмате дукха езаш а беррига контрреволюционераш гоама болаш а ше хилар цунга дIа а хайтар цо.

Заседанешта юкъе перерываш хулача хана дукха къамаьлаш дора цо С. М. Кировца, Ленинах, большевикий партех, цун идеях Кирова оалача хIара дешага чIоагIа ладувгIар цо. Цу хана даьча къамаьлаша А. Шерипова бизза бола политически кхетам белар.

Съезд хинначул тIехьагIа Нохчий мехка цIа а вайя, Тийрка областа халкъий доттагIал чIоагIдеш а нохч-гIалгIай контрреволюционераш гучабоахаш а чIоагIа болх бу цо. Терски Халкъа Совете комиссар волаш болх а беш, цу хана чухь Нохчий Щеча эскара командир ва из.

Халкъа Совете а Нохч-ГIалгIай мехкарча къахьегамхой съездашка а ше дукххаза къамаьлаш деш, Къилбаседа Кавказ Советски Россех дIа а къоастаяь, империалистически гIаьрахошта дIаяла гIерта Чермоева лоаман правительствера халкъа моастагIий гучабоах цо. Шерипов Асланбека иштта даьча къамаьлах цхьа къамаьл «Правда» тIа арадаькхар. «Сийлахь-йоккха Эрсий революци бахьан тха даьша бIаь шерашка цIий Iо а ухийташ яккха гIийрта кортамукъал кхаьчар тхога. ХIанз тхоай лоIамегIа хила бокъо кхаьчай тхога, из бокъо оаха цIаккха а цхьаннена а дIалургьяц», — йоахар А. Шерипова.

1918 шера аьхки хала ха эттар Советски Iаьдала Тийрка тIа. Деникина добровольчески арме Кубань дIа а лаьца, Тийрка область Советски Россех дIакъоастайир.

Бичерахов керте латтача казакий контрреволюционни бандаша Терски областа юкъе восстанеш гIеттайора. Едда Дагестане яха, хIаьта цигара едда Тифлисе яха «Горски правительство», Горски республика ший лоIаме я аьнна дIа а кхайкаянь, Советски Iаьдалца къовсам лоаттабе туркий империалисташкара гIо дехаш яр.

Тирка тIа вера Россе Къулбехьен чрезвычайни комиссар, В. И. Ленина таргагIара соратник Серго Орджоникидзе. Ше хьа ма кхаьчча а революце гIулакх бе деллар цо. 23 июле цо къамаьл а деш, хьайийлар городе Владикавказе хиина Терски халкъа съезда йиълагIа сесси. Нохч-ГIалгIай халкъа цIерах сессе къамаьл дир А. Шерипова. Сессе хиннарех дукхагIачар тIоараш а детташ, цо аьлар:

«Тхо.. революце мурдаш хургда. 60 шу хьалха паччахьа империалисташца тха даьй леташ санна, кортамукъал бахьан къовсам лоаттабе оаха дош лу. ТIехьашка довла деррига наькъаш дIатийдад тха, оаха цIаькхаз а дIаккхайкаду, революци бахьан лоаттабеча къовсаме тхоаш тIеххьара довргхилар».

Цу сессе эггара хьалха бIаргавайр А. Шерипова Серго Орджоникидзе. Серго дика вувцар Шерипов. Сергос дукха къамаьлаш а хьехам а бора цунна. Революционни наьха вокхха кулгалхо варгва цох йоахар цо новкъоасташка. «Со теш вай коммунист лерхIаш волча новкъоста Шерипова гонахьа Нохчашкахьа коммунистически парти хьахургхилараx», — йоахар цо.

1918 шера 5-чеи 6-чеи августа юкъерча бус, йиълагIа сесси ший болх беш йолча хана Владикавказах лата йолаелар казакийи хIирийи кIайча эпсарий бандаш. Владикавказах уж латташехьа а, город Грознех лата болабелар кIай казакаш.

Серго Орджоникидзеи Шерипов Асланбеки кхайка Советски Iаьдала новкъостал де гIайттар Нохч-ГIалгIай мехкара къахьегамхой. Эзараш гIалгIай бола отрядаш революце моастагIех летар, Советски Iаьдала духьал гIайтта станицаш хьаяьхар, цIеча эскархойи хIирий революционерийи отрядащца цхьана город Владикавказ контрреволюционни бандех Iоцlен а йир.

Городе Владикавказе чIоагIа ше ийшачул тIехьагIа Бичерахова бIехача эскаро ший беррига низ тIабахийтар революционни болхлошеи нохчий къеча нахеи чIоагIа лораеш хиннача Терски республика чIоагIаленна — город Грознена.

Дика оратори политически кулгалхои хинна ца Iеш, кхералургвоаца тIемахо — командир а вар Шерипов Асланбек. Цо хьалхле а лелаеш, Нохчий мехкарча къахьегамхоша Грознерча болхлошта кхачанца а тIема кхоачамца а масса хана новкъостал лоаттадора. Цу хана чухь нохчий дошлой эскара керте а этта, А. Исаевца цхьана Шерипов майра лийтар революце моастагIех.

Грознеи Тирка тIеи хинна бичераховски мятеж Грозне болхлойи, нохч-гIалгIай къахьегамхойи, къеча казакийи, майрача 11-ча арме тIемахойи турпалал бахьан долаш йохайир.

Цхьабакъда, Къилбаседа Кавказа керда кхерам тIабера. ДагестанагахьаратIайоагIаш латтар контрреволюционни горски правительства бандаш. Советий Iаьдал бахьан Тирка тIа лоаттабеча беррига тIема керттера дукъ Нохч-ГIалгIайчу дар. Нохч-гIалгIай къахьегамхой дIакхетабе безар горски правительстверча ЧермоевгIари ДжабагиевгIари царна керда дукъ качдоллаш хиларах, лоала керда зIанараш яхьаш хиларах, Терски областа наIараш цу предателашта дилла а дIакъовла езаш хиларах.

Серго Орджоникидзе тIадилларах из хала декхар кхоачашде волавелар А. Шерипов. Цу гIулакха цо пайда эц ший вокххача политика а оратора а талантах. Терски халкъа съезда пхелагIча сессе цу хьакъехьа къамаьл дир цо. Из цIи хеза къамаьл дерригача лоаман халкъий меттала даьккхар.

«Нагахь санна горски правительства дешашца къегаш седкъеи бутти хиннадале, — йоахар цо цу хана ше къамаьл деш, — хIаьта хIанз царца къег британски лом. Из дагIац бусалба нах кераста нахах лорабе, из доагIа ший империализм дIачIоагIъе. Горски правительство йоагIа английски капиталага промыслаш дIаяла... Нохчий шейхаи, базархочоаи, английски паччахьаи чубоаллар цхьа кхерам ба, уж кхер Советски Iаьдал даржар... Чермоевщинах оаха лерхIар цхьа моллагIа йола говза политика а йоацаш, дунен тIарча къахьегамаи капиталаи юкъерча тIема цхьа эпизод я.

Даькъала хийла Советски республика, хIалак хийла ЧермоевгIар авантюра!»

А. Шерипова къамаьли сессе революцеши Чермоева лагерерча авантюристашта шоаш дагалаьцачох хIама хургдоацилга дIахойташ а дийкар. Къилбаседа Кавказ дIалаца цар лийрхIар кхоачаш а хилийтанзар цар.

Дукха ха ялалехьа Кубанагахьара Терски областа тIайолаелар герзашца кийчъенна инарала Деникина полкаши кержа эпсарий доакъоши.

1919 шера январь бетта хьалхарча деношка Терски областа доазош тIа а баьхка лоаман халкъашца тIом болабир цар. Добровольчески арме толамаша дегаш ура а оттадаь Советски Iаьдала юха духьал а гIайтта республика йохае болх дIаболабир кIайча казакийи горскии контрреволюционераша.

Цхьабакъда, иштта хала гIулакхаш долашшехь Терски Советски Республика майрра лораеш бар большевикаш. Серго Орджоникидзе тIадиллараx цхьан юртара вокх юрта а воаш деникински бандиташта тIемаца духьале кийчъю Асланбек Шерипова. Деррига нохч-гIалгIай къахьегама халкъ, цаI санна, герз бе а делла Советий Iаьдал лорадерий байракха кIал отт.

Добровольчески армена духьал тIом лаьттача деношка Iалаьмате йоккха чIоагIале яр Нохч-ГIалгIайче. Цун хIара юрт штурмаца яккха езаш хулар, белогвардейцаша хьалхашкахьа боаккхача хIара гIана мах бIаьш, эзараш саг вар.

МоастагIчун низ тIа а латташ Н. Ф. Гикало кертте вола Грозне красногвардейцаши, А. Шерипова кулгалду Нохчий Щe Эскари Нохчашкахьа тIехьашка дахлар. Грознера тIехьашка боалача хьалхарча деношка Ленина парте член хилар Асланбек Шериповх.

1919 шера март бетта кIайча эскара инаралаша Нохч-ГIалгIайченгара большевикаши цIеэскархойи дIабийхар. А. Шерипов кертте а волаш болча нохч-гIалгIай къахьегамхоша из ультиматум кхоачашъе тиганзар. Цу тайпара майра деннача жопо корзах а баьха цхьайолча нохч-гIалгIай юрташта духьал карательни экспедицеш йолайир кIайча инаралаша. Царна жоп луш цIе нохчийи гIалгIайи гIайттар. Царца цхьана шоай дог-майра командир Гикало кертте а волаш деникински бандашта духьал майра латташ грозненски красногвардейцаш а бар.

1919 шера 11 сентябре Воздвиженскена юххе А. Шерипова отрядаи цул дукха тIех долча белогвардейски низаштеи юкъе чIоагIа тIом хилар. Цу тIем тIа Iалаьмате доккха халахетар хилар нохчий къеча наха: дог-майрача командирах Асланбек Шериповх баьлар уж.

Асланбек велар, бакъда, дийна бисар цо хьалкхебаь, тIема отрядашка цо вIашагIтеха тIемахой.

Нохч-гIалгIай халкъ Ленина парте кулгалца сийлахь-доккхача эрсий халкъа новкъосталца дилла а беррига а моллагIболча а эксплуататорех мукъа а даьнна вай йоккхача Даьхен кхыча халкъашца цхьана социалистически общество хьал а яь, хIанз кортамукъа, дог гIоздаьнна дахаш а коммунизм хьалъеш а да.

Асланбек Шерипова къовсам лоаттабаь гIулакх котдаьннад. Халкъий цегашка дилла а вахаргва къахегамхой иразбахьан шийса дIаденна революце сий дола турпал.

А. ГАЗДИЕВ,

МУТАЛИЕВ Хьаж-Бикар.

Турпалхой сийле йовргьяц

Сийлахь-боккхача Октябра коталон новкъа, коммунизма керда общество хьалъеш, денгара-денга керда толамаш доахаш вай хьадоагIа кастта 42 шу дуз. Коммунистически парте хьалхленца адамий историе чухь цу эггара сийлахь-доккхагIча гIулакха—коммунизм хьалъяра шоай беррига низ, хьинар дIалуш, чуийнна къахьегаш боаххача Советски наха цIаккха а бицбалийтац Советски Iаьдал бахьан долаш шоай са дIаденна турпалхой.

Шовзткъа шу хьалха шоай низ тIех хиларца СурхотIеи Экказжкъонгий-Юрти цхьан юккъа дIалувца а йоагае а мегар деникинцашта. Бакъда, кот-м бовланзар уж. Ленина вайтача шоашта дукха везача Серго Орджоникидзе хьалхленца моастагIчоа майра духьал эттар вайнах — къона, къаьна, кхал, маIа мелбараш.

1919-ча шера аьхки духхьал тIема кхоачамца тIавера Деникин СурхотIеи Экказжкъонгий-Юрти яккха. Бахьан фу дар? Деникина гIалгIай хIара юртагара говраца-терзаца кийчваь бIаь- бIаь говра баьри вехар советски-Iаьдала духьал лотаве.

— Советски Iаьдала духьал цаI латаргвац! Советски Iаьдала тIехьа, Деникина духьал дерригаш а латаргда тхо!— Иштта лоаца а хьадда а дар СурхотIарчеи Экказжкъонгий-Юртарчеи наха денна жоп.

Чуйолаелар цу юрташка йоккхий а кагий а топаш. Юрташкара нах унзарбаха, тIема духьалара цар денал дохаде, моастагIчун аэроплано юрташка чукхессар массехк бомба. Цкъарачоа уж ши юрт дIа а лаьцар цар, йоага а йир. Бахархой зIамига а боккха а мел бола боахам дIа а бихьар. Бакъда, юрташ юхаяьхар. Юрташ моастагIчо дIалийцаьчул тIехьагIа а ара цабовлаш, шоашта аьттув болбоалчара тIом беш моастагIчоа духьал лаьттар цхьабола майрахой. СурхотIе моастагIчун бе яьллача цу массехк дийнахьа юртара ара цавоалаш, цунна духьал хадданза майра тIом беш лаьттар Нальгиев Мандаре. Дийна саг воацаш момара ше бIарга ца войташ, цкъа бада тIа воалаш, тIаккха тола чу ховш, юха а йоархIашта юкъе лечкъаш, хадданза моастагIчоа духьал тIом беш, из унзарвоахаш, СурхотIарча Нальгиев Мандаре леладаь гIулакхаш хIанз а, фаьлгаца леладаь хIамаш санна, наха дувцаш да. Цу шин юртара дукха нах боабир моастагIчо, уж дIалийцаьчул тIехьагIа арабовла цатугаш, цунна духьал тIом беш.

Цудухьа моастагIа хIалак а вир, наха шоай бокъо хьалкхоабаш дола советски Iаьдал а оттадир.

СурхотIе йоаккхаш байнарий сийна юрта хьалчуводаш ши никъ къасттача, чурт догIаргдолаш да.

Укх мугIарий автора ханара нах вай мехка кIайчарна духьал граждански тIом кхийхкаьча цу лирача шерашка царна духьал топ-тепча деттарг, тур-шалта Iеттарг хиннабацар. Бакъда хIанз а тха бIаргашка латт цу шерий унзара сурташ: деникинций цIерах йоагача юртех хьалъихаь Iаьржа кIур: цар йоккхийча топий пхорч детталуш, даьгIа моттигаш ца йовзийташ дIакхихьаь, халача цIеца даь вай наьха цIенош. Эрсий мехка даьха шоаш мо дола кхы а дуккха кагий къамаш санна, паччахьа Iаьдалах политически, боахама, культура гIулакха, цхьаккха бокъо йоацаш баьха нохч-гIалгIай къахьегамхой Ленина вайтача Серго тIахьехамах Советий Iаьдал бахьан долаш, болата пен хинна, духьалбаьлар Деникина бIуна. Октябра алано депала сийгаш лотадир кортамукъаленах, дунен хозненах, дешара сердалонах хьегаш баьхача вай даьй дегашка. ХIаьта цу бирсача шерашка, халои кхерами оттарах тIехьашка ца бовлаш, вахар ца кходеш, сийлен оагIонаш язйир цар шоай историе тIа. Тахан вайга йола дунен хозне — даьша тIем тIа латташ вайна яьккха сийлахь-йоккха ганз я. Тахан, йоаржжаяь хьалъеш латтача коммунизма новкъа воаш даьннача хана, дег чура чIоагIа дIайха баркал царна оалаш, юха а юха а дагалувц вай воай сийрда тахане бахьан шоай са дIаденнача сийлахьча кIантий цIераш. Цудухьа вай декхарийла да, хIаране ше-ший къахьегама посте, из ганз денгара-денга чIоагIъяра, хозъяра хьинаре къахьега.

Вай даха моттигаш кIайбарех IоцIен а яь, керда вахар дIадоладеннача хьалхарча шерашка а тIехь (паччахьа зама-м ювца а ягIац), цу хана иттара-цхьайттара даьнна хиннача оаха, юрташка дахача бераша, юрта гIолла йодаш автомашин бIаргаейча, Октябрал тIехьагIа хьахиннача тIехьено хIанз малха гонахьа кхестача ракетах, спутникех ца ю тамаш йора, хIана аьлча уж къаьнача «дахчан замах» юхейисаь а яцар, хIаьта вай социалистически промышленность когаш яха йолалуш мара а яцар.

Лоацца цхьа масал доаладергда вай. 1921-ча шера аьхки дар из. КIайчарна духьал бу граждански тIом Советски Россе ерригача моттигашка йистебаланза а болаш, вай мехка берашка массанахьа дешийтара гIулакх вIашагIдолланза дар. Цудухьа даьшта-ноаношта боахам тIа лоархIам боаццаш новкъостал дича, тхо мукъадусар. Из мукъа ха оаха ахкан дийнахьа Наьсарен-Вокзалера Шолжа-атагIа дIахьора. Иштта цхьан ахкан дийнахьа Наьсарен-Вокзалера СурхотIа хьалбодача наькъа гаьнна магIахьа лувчаш тхо доахкаш, цу новкъа СурхотIагахьа хьалводаш мухмо масса тIехьийкххар велосипеда тIа вагIа цхьа саг. «Велосипед» яха дош цу хана тхона довзацар, оаха цунах «ши-шегIеларг» оалар. Тхоаш хинначара наькъа Iогарга а даьхка, из ахкан дIаьха ди цу атагIа дIадихьар оаха, кхыметтел хIама кхалла а чу ца долхаш, юхайоагIаш из «ши-шегIеларг» бIаргаго, из фу тамаш я хьажа гIерташ.

Селла боккха бар тха, лоамарой берий, дунен Iилма говзалца, хьаькъалца хьаьяча хIаманца бола безам. Иштта тамашина хетар Советски Iаьдал даьннача цу хьалхарча шерашка юрташка автомашин бIаргаяйча а.

Тхона хацар кагийча къамий халбате хинна лаьттача Эрсий мехка лаьттан букъ тIа электростанцеш, фабрикаш, заводаш, шахташ, рудникаш йоаржаяра лард йоллаш, дерригача къахьегама дунен бала ший кер чу боаллаш, Кремле, дийнахь а бус а са ца лоIаш, карта тIа белгалонаш еш сийлахь-вокха баьчча Ленин вагIилга, цо еча гIайгIах хьадаргдолча беркато тхоаш боадони Iазапеи мархIара хьа а даьха, боккхача чулоацамах дизаьча вай вахарга кхоачадергдий. Бакъда, тха къона дегаш, цунах сакхувш мо, деладеннеи безамеи-м дар.

ХIаьта хIанз?

Из дувца ца дезаш, хIанз вайна дика гу. Вай республике кхыметтел автомашин лелал никъ болча лоаман юрта а дийнахь а бус а хадданза лелаш автомашинаш я. Аьхки, ялат чуэцача хана бийсан замалахь вай юрташ, машиний лампаша сийрдаьхе, городаш ме, безаме а хоза а хул. Дукха ба вай республике шоай доалахьа «Зимаш» «Волгаш», «Победаш», «Москвичаш», мотоциклаш йолаш къахьегамхой, хIаьта 1921-ча шера тхона тамаш хеташ идда «ши-шегIеларга-м» хIанз бераша а лелаю.

Цу гIулакхо къагга бIаргадойт ва еза индустри Iалаьмате чIоагIа дегIаяр, хIаьта цунах тарра наьха хьал цIаккха ца хиннача тайпара тоадалар. Иттанешца, бIаьннешца лоархIам болаш нохчийи гIалгIайи кагийнах шофераш, автомеханикаш болаш балхаш деш ба.

Летчикаш кийчбеча дешара заведенешка хIанз дешаш а кIезига бац вайнаьха кагийнах.

Адамашка дешийтара хьакъехьа аьлча, цу даькъе вайна карагIдаьннараш чот-са доацаш дукха да. Вай халкъа кепайоазув деннар алхха советски Iаьдал да. ХIанз вай да воай меттала газеташ, книжкаш, театр, ансамбль, вай ба йоккха говзал йола артисташ, художникаш, писателаш. Вай юрташка, советски Iаьдал даьннача хьалхарча шерашка а тIехь, арахьара каьхат деча из деша саг лохаш цкъаза йоккхача юртах чакхвала везаш хулар. ХIанз цхьаккха цIа хургдац вай республике дийша саг воацаш. Алхха укх тIеххьарча шерашка бIаьннешца лоархIам болаш нохчийи гIалгIайи кагийнахи мехкарийи деша бахаб Советски Союза тайп-тайпарча городашкарча лакхерча дешара заведенешка, училищашка, техникумашка.

Уж а ужжамо кхы а дуккха дола вай толамаш, вай боахама а культура а гIулакх тоадалар, къахьегамхой хьаькъал, эздел, коммунистически сакхетам лакхбалар дагадехача, юха а юха а вай дегашка сийрдайоал шовзткъа шу хьалха Советски Iаьдал бахьан шоай сий дола дегIамаш Iодаьхкача цу майрача турпалхой цIераш. Уж вайна цIаккха бицлургбац. Из дIахойтаргда вай хIаране во-воай къахьегама мул коммунистически кхетамца, цIена, воашта хьалхашка а цIийдала ца дезаш, дика дIакхахьарца.

Цунах хургда советски Iаьдал бахьан байнача майрача турпалхошта вай догIа эггара дикагIа дола чурт.

Комсаш чуэцаш латт

Дика хьийкъай укх шера Наурски районерча колхозийи совхозийи бешамашкара комсаш. ХIанз денгара- денга дукхагIа комсий тейдолгаш кхачача хана дукхагIа нах хул комсий бешамашка, дукхагIа дIакхухь уж чхьагIар доаккхача заводашка.

Къаьстта хьинаре къахьег укх деношка «Комсомольски» совхозерча Березкин Николайс кулгалдеча комсомольско-кагирхой бригада участке. Комсомолкашца, эрсий мехкарашца Иваненко Екатеринайца Ивасенко Аннайцеи цхьана нохчаша комсомолка Атаева Мойдаси къоначаболлоча Мецемиева Куржанеи къахьегача цу барт тайнача коллективо чхьагIар доаккхача заводе 65 тонн комсаш дIаеннай. Бригадерча хIара болхлочо денна 300 килограммал кIезигагIа йоацаш комсаш чуэц.

ЧIоагIа новкъостал ду къонача болхлошта комсаш чуэцача балха кховзткъеи иттара баьннача Амадиев Альвихьамидеи Гайтиев Якъубеи. Цар кагирхоел тIехьа а ца бусаш къахьег.

Кадай болх бу шофера Муцухаев Шамала. Цо денна ший «Газ-51» яхача автомобилаца Калиновски совхозерча чхьагIар доаккхача заводе комсаш дIакхухьаш денна йиъ рейс ю. Муцухаевл тIехьа ца вусаш болх бу Ленина цIерагIча колхоза шофера Хамурадова.

ЧIоагIа хьинаре къахьег чхьагIар доаккхача заводий болхлоша а. Из бахьан долаш автомашинаша комсаш Iойоассаеча латташ дукха ха яккхац, ханнахьа дIачулу комсаш цехашка. Калиновски совхозерча чхьагIар доаккхача завода приемщика Кардаильский Петра хьакхоачашехь гоа ца еш тарза тIа оз машинаш, цу юкъа лаборанткаша Алленова Аннаси Ярмизина Нинаси тахка комсаш хьаэц машинаш тIара, машин Iойоассаяь ялалехьа лабораторе заведующи йолча Текменева Ольгаси химик-аналитика Мигай Евгенияси комсий анализ ю. Болх дика бовзаш а хьинаре къахьегаш а ба завода болхлой Х. Хамзатов, О. Бациев, Х. Меликов. Уж автомашинаш тIара комсий бешкаш Iойоассаеча электротельфераш тIа болх беш ба. ЩIаккха ца соцаш завода цехашкарча механизмашка болх байт дежурни слесараша Ильяси Алексейси ТарарингIар, Виктора Маркина. Калиновски совхоза чхьагIар доаккхача заводо 250 тоннал тIех комсаш хьачу а ийца царех продукци хьаяьй.

Иштта сихденнад Наурски совхозерча чхьагIар доаккхача заводера балхаш а. Цу завода коллективо керда хьаяьннача 500 тонн гаргга йолча комсех продукци яьй.

Бешамашкара комсаш сихха чуэцаш а заводашка дIаозаш а латт.

Ф. КРЫМОВ.

Декхараш кхоачашду

Гудермесски района «Дружба» яхача совхоза 1-ча отделенерча хьайбаш деладераша хьинаре къахьег семилетка хьалхарча шера тIаийца декхараш кхоачашдеш.

— Доахан дика кхоабеи царна кхыдола гIулакхаш дойи вIаштIехьадаргда дукхагIа шура яккха,—йоах отделене дикагIа йолча доярка Заурбаева Душубика. Дукха ха я Душубика ферме болх бу. Планах 2150 килограмм яккха езача, укх шера хIара Iаттагара 2500 килограмм шура яккха дош деннад цо. ХIаьта ший дош сийленца кхоачашдаьд Заурбаева. Укх бетта юххье 2551 килограмм шура яьккха яьннай из хIара Iаттагара. Ше дика къахьегарал совгIа, къонача дояркашта а новкъостал ду Заурбаева.

Цул дукха тIехьабисабац къона дояркаш Досаева ПаьтIамат, Бердер Анна, иштта кхыбараш.

М. ЗАНГИЕВ, (тха собкорр.).

Iан кIалъяхар кхерам ба коартолаш

«Октябра 40 шу» яхача совхоза Наьсар-Кертерча отделене укх шера дIайийнай 64 гектар коартолаш. Iалаьмате дика хьийкъай уж.

Бутт ха я укхаза коартолаш чуэца йолаяь, хIаьта а отделене 8,6 гектара тIара мара коартолаш чуийцаяц.

Наьсар-Керте бахаш дукха нах ба. Болх булургболаш, кIезигагIа вале 1500 саг ва цу юрта. Иззал балха низ болча отделене хIанзале чуэца йиш яр коартолаш.

Цхьабакъда, коартолаш чуэца аравувлар 30 саг мара а вац, е цу балхах еш учет а яц.

ХIанз геттара сиха де деза отделене кулгалхоша коартолаш чуэца балхаш, хIана аьлча уж чуэца еза ха дIайодаш латт.

У. АБАДИЕВ.

Ялат дIаде деза ха хьатIакхоачаш латт

Доккхий декхараш латт Наьсаре района «Октябра 40 шу» яхача совхоза коллектива хьалхашка. Пхи ди даьлча ялат дIаде болабала беза болхлой. 5343 гектар лаьтта да совхозо гурахьа ялат дIаде дезар. Ший ханнахьа агротехнико яххача тайпара дIадийнача ялато боккха хьувкъам лу. Цудухьа ялат дIаде ха хьатIакхачалехьа лерттIа кийчвала веза. Тракторашицарна тIехьаювза инвентари дика ремонт а яь кийча хила еза. Цу гIулакха йоакхо ца йича болх юкъах бус.

Ялат дIаде совхоз мишта кийчъеннай ховш вац агроном нов. Шадиев.

Совхоза дирекце цу гIулакха бехктокхаме оттаваьча гаража заведующе Чилиева йоах.

— Бакъдар аьлча, уж юртбоахама инвентарь мичахьа латт а е мел я а хац сона.

Масса сеялка кийча я ховш вац совхоза инженер вола Гиреев Закре а.

Совхозо ремонт е езаш 21 сеялка я. Мала варга хьежаш багIа-совхоза кулгалхой, ялат ший ханнахьа дIаде кийч ца луш?

О. БУЗУРТАНОВ.

ХьажкIаш чуэцаш латт

Шалински района «Дружба» яхача совхоза хьалхарча отделене къахьегамхоша укх шера 200 гектара тIа дIайийна хьажкIаш дика хьийкъай. ХIанз уж чуэца болбеннаб отделене болхлой.

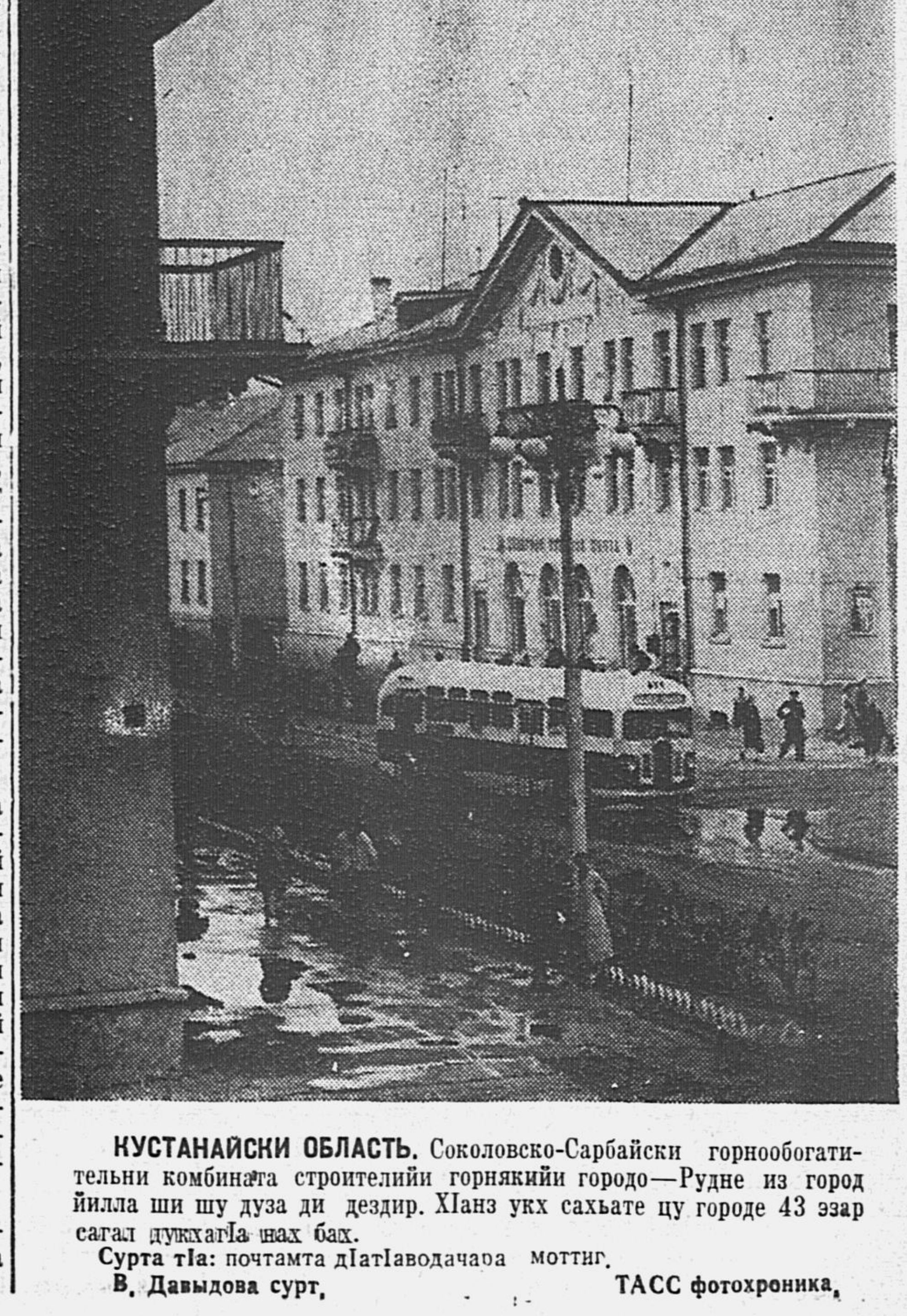
Школьникаш, дукхача предприятей болхлой бар хьажкIаш чуэца арабаьнна. Цу дийнахьа нийсса аханел совгIа хьажкIаш чуийцар цар. ХIара гектара тIара 50—55 центнер хьажкIай яьлар.

Къаьстта дикача балхаца белгалбаьлар Ахметов, Нидодин, Серенко, иштта дуккха кхыбараш а.

Цу тайпара болх бойя сихха хьажкIаш чуийца баргба хьалхарча отделене къахьегамхой.

Отделене къахьегамхоша лерхI хьажкIаш сихха чуийца а яьха, хьайбашта доакъар кийчде.

М. ХАСУЛТАНОВ.

КУСТАНАЙСКИ ОБЛАСТЬ. Соколовско-Сарбайски горнообогатительни комбината строителийи горнякийи городо—Рудне из город йилла ши шу дуза ди дездир. ХIанз укх сахьате цу городе 43 эзар сагал дукхагIа нах бах.

Сурта тIа: почтамта дIатIаводачара моттиг.

В. Давыдова сурт. **ТАСС фотохроника.**

Уйлаш нийса е еза

Укх шера 13-ча августа арадаьннача «Сердало» газета тIа кепа теха я Костоев Iалихана язъяь «ГIалгIай литературах йола уйлаш» яха статья. Из статья арайоаккхаш газето хоам мабарра, «...редакце лерхI цу статьяца гIалгIай литературни критика сомаяккха а дегIайоалае а». Доккха маIан долаши, лоархIамереи гIулакх да редакце доладьр. Критика йоацача литература дегIада йиш хиннаяц цIаккха а. Къаьстта лоархIамера декхараш да тахан критика хьалхашка латтараш. Вай мехка коммунизм хьалъеш къахьегача советски халкъа бакъдола гIонча долча художественни литературацара бакъдараш дIадовзийта а харцдарашца къовсам лоаттабе а декхарийла я критика.

Советски халкъо кхета а ду, цунна деза а деза художественни литература. Цунах цхьаккха а шеко хила эшаш яц. ГIалгIай а, эрсий а, кхыча къамий а къахьегамхошта юкъе тахан шоай цIагIа художественни литература произведенеш йоацаш бола дезал лаха хала да.

ТIаккха Костоева фу йоах цунах?

«Цхьан юккъа тхьайсача санна хинна вай литература (хьаштдале ерригa гIалгIай культура а) сихха дегIадоагIаш дале а, хIанз а кхетадаь дац гIалгIаша шоай литература. Бакъдар аьлча, писателаша шоаш а боккъонца кхетадаьдац шоаш хьакхоллаш дола йоазонаш...»

Бакъвац Костоев! Нагахь мо, цо маяххара, гIалгIаша шоай литература кхета ца доре эзараш экземпляраш тиражаш а йолаш издательствашка арадувлаш дола гIалгIай писателий книжкаш дIаийдергдацар. Нагахь мо гIалгIашта шоай литература дезаш а довзаш а децаре, царна юкъе массанахьа йовзаш хургьяцар гIалгIай писателаша Базоркин Идриса, Муталиев Хьаж-Бикара, Зязиков Бахьауддина, Осмиев Хьамзата, Боков Ахьмада, иштта кхычар а язъеш йола художественни произведенеш.

ГIалгIай бале а е кхыча къама бале а — советски писателашта таханара шоай декхар дика довзаш да. Из къаьгга хьахьекхад исторически XX-ча а XXI-ча а партийни съездий решенеша, из къаьгга хьахьекхад ССКП Центральни Комитета Хьалхарча секретара новкъоста Хрущева «Литература а искусства а халкъа вахарца айхха бувзам лоаттабара тIехьа» аьнна язбаьча балхаца, из къаьгга хьахьекхад СССР писателий кхоалагIча съезда балхо а цу съезде Н. С. Хрущева даьча къамаьло а. Писатель,—нов. Хрущева ма аллара, — парте гIонча ва. Шийн говзамерча йоазонашца цо новкъостал ду партена а халкъа а вай мехка сихагIа коммунизм хьалъе.

Шоашта хьалхашкара из сий дола декхар кхета а деш, балхаш деш ба гIалгIай писателаш а. Цунна тешал ду Базоркин Идриса «ТIахьехамо» а иштта кхыйолча а произведенеша, Яндиев Джамалдина «Наьна лоамаш» яхачеи, Муталиев Хьаж-Бикара «Бирса ди» яхачеи сборникаш тIарча произведенеша, Осмиев Хьамзата прозаи поэзеи произведенеша, Зязиков Бахьауддина. Боков Ахьмада Хамхоев Ахьмада, Чахкиев Капитона иштта кхы дукккха а барий произведенеша.

Цу лакхе белгалбаьхача писателий произведенеш кхоачамбоацараш шоашца доацаш я ала гIертац со. МоллагIа волча писатела произведенеш техкача, царцара кхоачамбоацараш а, гIалаташ а кораде тарлуш да. ТIаккха критика декхарийла я писателий йоазонашцара уж гIалаташи кхоачамбоацараши белгалдаха а, уж дIадаха писатела новкъостал де а. Бакъда, «...писателаша шоаш а боккъонца кхетадаьдац шоаш хьакхоллаш дола йоазонаш»—аьнна ала йиш яц.

ДIахо Костоева язду: «...Цхьабараша гIалгIай литература башха дика да йоах, хIаьта вокхар вай вIалла литература да а дац йоах»... Фу ала гIерт цунца Костоев? ГIалгIай литература долга ховш а да, из дац ала йиш а яц. Бакъда, художественни литература дезаш а, ца дезаш а, из дукха дезаш а кIезига дезаш а хул нах. Нагахьа, шийн из ала безам бале, иштта хьаала деза Костоева.

Дуккха а моттиг дIалоац Костоева статья тIа «Фуд литература яхар?» яхача хаттаро. Из хаттар дуккха а хьалха литературоведене къоастадаь да. Из доашхаш Россе 19-ча бIаь шера дуккха а балхаш даьд Белинске, Чернышевске, Добролюбова, иштта кхычар а. Пролетарски литература декхараш а, наькъаш а хоадам боллаш къоастадаьд Ленина «Литература партийностах» аьнна 1907 шера язбаьча балхо. Цу хаттара жоп луш дуккха а балхаш даь а деш а ба Советски литературоведаш: Мейлах, Зелинский, Эльсберг, Дремов, иштта кхыбараш а. ТIаккха, цу ше оттадаьча хаттара жоп луш Костоева яздеш дар, цо шийгара даьшха доацаш, кхычар хьалхxe а даьшха да. Из иштта долга бакъдеш цхьа моттиг белгалъергья вай. Шийн статья тIа Костоева язду: «Художественни йоазонаша гIо ду наха вахар довза а, кхетаде а, шоай оамалаш хозъе а, тоае а, дунен хозленех сакъерда Iомале а...»

Хьажал, хIаьта, советски критик а литературовед а волча Б. Мейлаха из мишта йоах: «Искусства (кхетаде литература. А. В.) новкъостал ду вахарцара хоза дар, дика дар довза а цун боаггIаш бола мах бе а»[1].

Костоева «Фуд литература яхар?» яхача хаттара жоп луш яздер цул дуккха а хьалха даьшха хилар дIахайтара доаладу аз из лакхе белгалдаькккхар. Геттара бакъахьа хургдар Костоева статья тIа белгалдаькхадаларе — хьан йоазонех ше пайда ийцаб из статья язъеш.

«Вахар чIоагIдеш, хоздеш йола искусство ше а хила еза хозеи дикеи, хIана аьлча, дикача искусства вахар тоадеш санна воча искусства ийрчадоаккх вахар, — аьнна, яздаьд статья тIа, — ...Нагахьа санна цу тIа хьахьокхаш дола хIамаш дунен чухь хулча бесса е хила йиш йолча бесса дале, из произведени бакъ я, дика а я». Цу дешай къоастам бара са «Бус» яхача стихотворене тIара кхо строфа йоалаяьй автора:

«...Ха яхай, набарах енна
Йола юрт дIатейжа я.
Гаьна кIал гIанда тIа хайна
ЙоI хьесташ зIамига саг ва,
и. кх. дI.»

«...Фу ала воалл поэт? Фу юрт я из, малав из бийсанна юрта гIолла дIаводар (гIалгIа ва, е кхыча къамах саг ва), фу кагирхой ба уж юрта юккъе гIанда тIа мархIа беттабенна багIараш? — цхьаккха хIама дац кхеташ...» — йоах Костоева цу стихотворенех лаьца. Вешта аьлча, Костоева со бехке ву уж кагирхой баьгIа юрт Буро-КIалхе я е Яндаре я, аьнна аз белгал ца ярах, цу кагирхой цIераш — Iайшет, е Кейпа, хIаьта Бийберд е Мурад я, аьнна аз ца яздарах.

Декхарийла вий поэт стихотворене тIа цу тайпара хIамаш белгалдаха? Цхьаккха а тайпара вац! Стихотворени — искусства произведени я, очерк а е газетни заметка а яц. Долче, поэта бокъо я цIераш белгал ца яха. Стихотворене тIа со оттаде гIийртар бийсан сурт дац, (цунах а кхийттавац Костоев). Аз цу тIа яхар да, безам шийн хана масса волча сагага кхаьча а кхоачаргболаш а хилар, безам сагаца бахаш, сага вахар хоздеш хилар. Безамо къоаставац е гIалгIа а, е нохчо а, е эрсе а, из сагага кхоачаш йола дунен хозне я.

«...Фу кагирхой ба уж юрта юккъе гIанда тIа мархIа а беттабенна багIараш?»—яхача хаттарца фу ала гIерт Костоев? — аьнна хеталу. Са стиха тIа «гIанда тIа мархIа а беттабенна» багIа, аьнна дешаш дац.

Цу шийн хаттарца Костоев ала гIерт: мишта вагIа гIалгIай зIамига саг йоI хьесташ, цо мишта телхаду Iадато оттадаь закон? — аьнна. Из харцахьара кхетам ба. Советски кагирхой, моллагIча къамах уж бале а бокъо я беза а баха а. Из бокъо царга кхоачаяьй Советски Iаьдало, Коммунистически парте.

Харцахьа да Костоева са стихотворении Осмиев Хьамзата стихотворении вIаши духьал нийсъяр а, хIана аьлча, шоай чулоацамца уж тайптайпара стихаш хиларах. Нагахь са стиха тIа бувцар безам бале, Осмиева шийн стиха тIа оттадаьр ГIалме йистерча бийсан сурт да.

Дуккха а гIалаташ долаш хIамаш да вай ювцача Костоева статья тIа. «ГIалгIай литературах йола уйлаш» аьнна цIи яле а цу тIа белгалдаьдац гIалгIай литература хьалхашка латташ дола декхараш. Къаьстта цу статья тIа сона кхоачамбоацаш хеташ да, цун автора гIалгIай литератораша шоай балха тIа ССКП Центральни Комитетю а цун Хьалхарча секретара нов. Хрущева а вахарца айхха бувзам лоаттабарах даь хьехамаш дага лоаттадеш хиларах цхьа дош ца алар.

Литературни критика чIоагIа эшаш я гIалгIай литература сихха дегIадоаладара. Хетаргахьа, критика сомаяккха а, цунга литература кхетадара эшаш дола новкъостал дайта а язъяь я Костоева статья. Из лаьрхIа техай из «Сердало» газето а шийн оагIонаш тIа. Сона хетаргахьа, цу гIулакхах дешархоша шоашта хетар алар лоархIамера хIама а да, хIаьта цо гIалгIай литератораашта шоай балхацара кхоачамбоацараш довза а уж дIадаха а новкъостал а дергда.

ВЕДЗИЖЕВ Ахьмад.

[1] Б. Мейлах. — «Художественни литературацара эстетически идеалах а эстетически мах барах а лаьца. Изво «Советский писатель», 1958 шу, 161 оагIув.

Дукхача хана денз болх бу механизатор

Назрановски совхозе болх беш ва дукхача хана денз механизатор волла Степан Лукин. 25 шу да цо из болх бу. ЧIоагIа дика бовз цунна шийн болх, дика лелаю цо ше болх беш йола трактор, деталашта шоай ханнахьа даьтта хьокхаш, мельенна гайкаш чIоагIъеш.

ХIанз Альтиевски отделене гураахьа дIадувча ялата лаьтта оахаш ва Лукин. ХIара денна йола заданеш тIехкхоачаш а еш, шийгара кхыбараашта хьокхам луш ва из. Нормах 4,2 гектар лаьтта аха дезача 5 а цул совгIа а гектар оах цо, ше беш бола болх сиха барал совгIа дика а бу.

Цу агрегате прицепщик ва Лукина воI а. Прицепщик вале а дика трактор лелае хов цунна. Кхыдола балхаш деш[е]хьа а, итт дийнахьа 50 гектар совгIа лаьтта аьхад цу шинне.

М. ДАСКИЕВ.

Журналистий семинар

Вай республике арадувлаш 18 районнии ткъаьх совгIа многотиражнии газеташ да. Журналистий говзал лакхъяр духьа ССКП обкома пропагандаи агитацеи отдела районийи заводашкарча многотиражнии газетий секретарий семинар йир.

Семинаре хиннараша ладийгIар хьайбай продукташ яхара даькъе республикерча колхозашкеи совхозашеи тIаийца социалистически декхараш кхоачаш мишта ду а ССКП ЦК хургйолча Пленума сийленца накъа бахара социалистически яхь чIоагIа яьржа хилар а дувцаш йолча докладага. Балха говзал Iомаеш йола массехк заняти а хилар царца.

Безаме сайре

Укх деношка Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен пединститута актови зале докладаш йир вай республике археологически тохкамаш деча экспедицена кулгалдеш волча профессора Крупновси цу экспедице шин отряда керте латтача къонача Iилмахошеи.

Зале хьахьокхаш яр тохкамаш деш кораяь цIагIа лелаю дукха хIамаш: бронзах даь дагараш, урсаш, тIехкех яь гIалкхаш. Пенах хьалтеха йоахкар тохкамаш даьча моттигий схемаши, планаши. Цхьайола хIамаш яр лаьттах йоахкаш 4—5 эзар шу даьккха.

Докладчикаша белгалдир экспедице Iалаьмате дукха материал гулъяь хилари цу материало вай республика геттара къаьнара истори кIоаргагIа Iомаде торо лургхилари. Тирка йисте гIолла даьча тохкамаша гучадаьккхад укхаза даьха къамаш вай республика къилбаседегахьа баьхача скифашцеи кхыча къамашцеи бувзамаш долаш хиннилга. Из ишта хилара тешал ду техкача боарзашкара кораяьча топпарах яьча тайп-тайпарча кхабилгашеи кIудалашеи.

Докладаш йистеяьлча, ладувгIаш хиннараша дукха хаттараш дир. Экспедице даьча тохкамаша гIалгIайи нохчийи даим Кавказе баьха хилара тешал дой аьнна шийга хаьттача нов. Крупнова аьлар, шеко яц уж къамаш, кхыдола кавказско-иберийски метташ лeладу къамаш санна, Кавказе дилла даьха хилара, аьнна. ДIахо докладчика аьлар экспедице баьча балхах кастта документальни фильм арадаргда аьнна. Ше къамаьл даь йиcтевоалаш нов. Крупнова белгалдир экспедицеца дакъа лоацаш хиннача Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен пединститута студенташа дика болх баь хилар.

ЛадувгIарий вай республика исторех бола кхетам дикка лакх а беш безаме а сакъердаме а чакхъяьлар из сайре.

М. МАМЕДОВ.

Керда сборник „Нана Наьсаре“

Укх тIеххьарча деношка Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен книжни издательства кепа а теха арахийцад гIалгIай къонача поэта лирика Муртазар Руслана «Нана Наьсаре» яха стихай сборник.

Шийн стихашца цо хестаду керда вахар, хьагучадоах хIанз вай вахара новкъа дола харцахьара хIамаш, царца къовсам а лоаттабу. Цун еррига стихаш вай таханарча вахарах язъяь я.

Наха атта ешалургйолча меттаца, наьха безам дикагIа тIагIоргболча тайпара язъяьй къонача поэто шийн стихаш.

Книготорга тикашка а киоскашка а дохкаш да керда книжка.

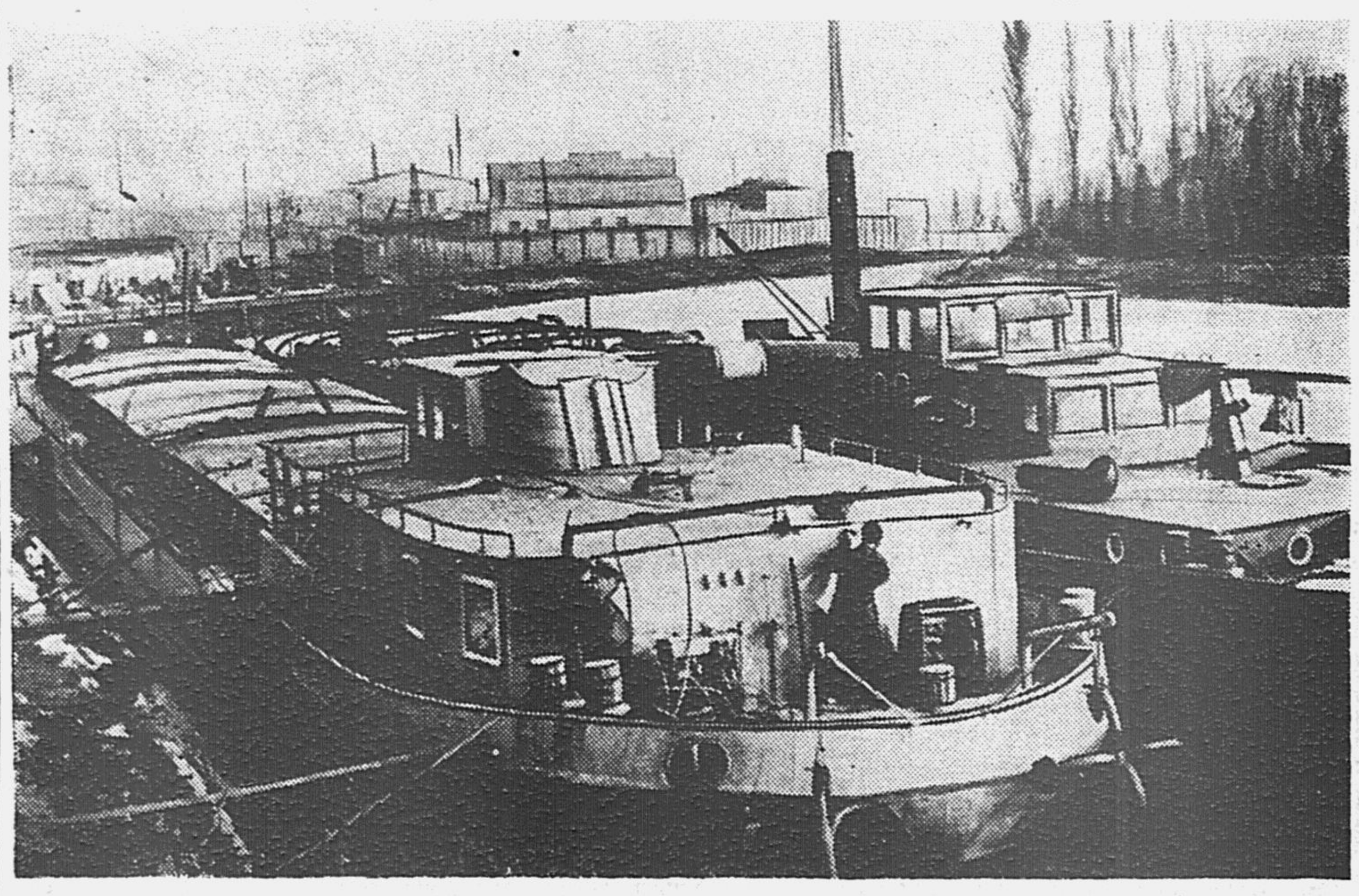
Т. АРЧАКОВ.

ЯлхазлагIа котбаьннаб

Массехк ди хьалха Наурe волейболах ловзаш финальни яхьаш хилар Нохч-ГIалгIай АССР юртбоахама районий маIача наьхеи кхалнаьхеи командай. Цига дакъа лаьцар 4-ча зоне котъяьннача 6 маIача наьхеи 6 кхалнаьхеи командаша.

Курчалоевскии, Наурскии, Урус-Мартановскии, Сунженскии, Гудермесскии районий командаел кот а яьнна ялхазлагIа Нохч-ГIалгIай АССР юртбоахама районашта юкъе чемпион хилар Ачхой-Мартановски района кхалнаьха волейбольни команда. 1953 шера денз котъювлаш хьайоагIача цу командана Нохч-ГIалгIай АССР спортивни обществаий организацейи Республикански Совета карара-кара тела приз а грамота а еннай.

М. ЖАБИРОВ,
Ачхой-Мартановски райспортсовета председатель.

ПОЛЬСКИ ХАЛКЪА РЕСПУБЛИКА. Хи тIа лела кемаш ду Вроцлавски судаверфь еш латт.
Польски центральни фотоагентства сурт.

Радиопередачай программа

13-ча сентябре. 7-20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 7-35 — Хоамаши передачай программеи; 7-45 — «Ленинан некъ» газета обзор; 8-20— «Сердало» газета обзор; 8-35 — «КIарцхал» яхача сатирически журнала йиълагIа номер (гIалгIай меттала); 9-30 — РадиоладувгIархой заявкех концерт.

14-ча сентябре. 7-20 — Корта лазарах йола лора беседа (эрсий меттала); 8-20 — Курчалоевски района колхозашка хьажкIаш чуерзаеча яха передача (нохчий меттала); 8-35 — «Революце сийлахь турпалхо» яха статья (гIалгIай меттала); 8-50 — Хоамаши передачай программеи; 9-00 — Концерт — «Вай лоалахой къамий ашараш». 17-00—«БIаь иттлагIа задача» передача (эрсий меттала); 17-20 — Шура йохкара план кхоачашъяьй — передача (гIалгIай меттала); 7-35 — Концерт халкъа ашараш ;18-00 — «Кердадараш» аьнна йола очерк (эрсий меттала); 18-20 — Керда хоамаш (эрсий меттала); 18-40 — Кагирхошта передача «Боккхийчарца цхьан мугIаре» (нохч. меттала); 19-30—Керда хоамаш (нохчийи гIалгIайи метташка).

15-ча сентябре. 7-20—«Грозненский рабочий» газета обзор; 8-20 — Советски Союзера а доазол дехьара а хоамаш (нохчий меттала); 8-35 — «ДоттагIал» яха дувцар (гIалгIай меттала); 8-50 — Хоамаши передачай программеи; 9-00 — Концерт — кинофильмашкара ашараш. 17-00 — Ставрополь—Грозный газопровод еча», аьнна йола передача (эрсий мет.); 17-20 — «Агитатораш хьажкIаш чуэцача» — передача (гIалгIай мет.); 17-30 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала); 17-40 — Концерт. Ленинах, партех, даьха иллеши ашараши; 18-00 — Юртбоахама болхлошта передача (эрсий меттала); 18-20 — Керда хоамаш (эрсийи, нохчийи метташка); 18-45 — РадиоладувгIархой каьхатех оттаяь передача (нохчий мет.).

16-ча сентябре. 7-20 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 8-20 — «Ленинан некъ» газета обзор; 8-35 — Советски Союзера а доазол дехьара а хоамаш (гIалгIай мет.); 8-50 — Хоамаши передачай программеи; 9-00 — Концерт — СССР-а къамий ашараш; 17-00 — «ВорхI шера комсомольски копилка»—передача (эрсий меттала); 17-20 — Нефтяной промышленноста болхлошта передача (гIалгIай мет.); 17-35 — Концерт — «Спектаклашкара ашараш а халхара ашараш а; 18-00 — Нефтяной промышленноста болхлошта передача (эрсий мет.); 18-20 — Керда хоамаш (эрсий меттала); 18-40 — Юртбоахама болхлошта передача (нохчий меттала); 19-30 — Керда хоамаш (нохчийи, гIалгIайи меттала).

Шийн лоIамерча Халкъа Болгаре 15 шу дизар

БОЛГАРЕ СОЦИАЛИЗМ Ю

Профессор Кирилл Лазаров БКП ЦК-а член, Болгаре Халкъа Республика финансай министр

1944 шера 9 сентябре Советски Арме чIоаггIа новкъостал а деш, герзаца гIетта Болгарски халкъ фашизмаи капитализмаи кIалхара даьлар. Болхлой классагеи цунна хьалха латтача авангардага — Болгарски Коммунистически партегеи хьалхле а йолаш, болхлой класса а къахьегача ахархой а цхьоагIон ларда тIа мехка халкъа-демократе Iаьдал эттар.

Шийн чулоацамга диллача халкъа-демократе революци социалистически революци хилар. Халкъа Iаьдал эттачул тIехьагIа мехка чухь кIоаргга общественни, политически, экономически хувцамаш хиннад. Уж хувцамаш ца хилча социалистически строй хила йиш йолаш яцар.

Даьхен фронта общественно - политически организацена гонахьа цхьа барт болаш кхота а денна, шийн коммунистически парте хьалхленцеи Советски Союза вежарашха долча новкъосталцеи Iалаьмате дика толамаш даьхад социализм хьалъеча болгарски халкъо.

Городеи юртеи йизза а йохаргйоацаш а котъяьннай хIанз социализм. Уж толамаш даьхар производства средстваш цхьацца болча наьха доалахьа хилари саго сага хьакъ дуилгеи дIададаккхарах. Кхы хургбоацаш дIабаьхар капиталисташ, базархой, кулакаш. Мехка чурча дерригача рузкъай дай а хинна дIаэттаб къахьегамхой, шоай хьашташта эшшача тайпара дIадохийт цар уж рузкъаш.

ДIаяьккхача монархо-фашистски режимах халкъа Iаьдалга кхаьчар во тIехье яр. Буржуазни Болгари экономически тIехьа бисаь мохк бар. Мела дегIаенаяр цун промышленность, хIаьта юрта боахам чIоагIа тIехьабисабар. Алхха шоашта болча пайдана долча классови хьаштий мара уйла йоацаш хинна буржуази халкъа боахам бокъонца дегIабара уйлаш еш яцар, хIаьта шийн рузкъа шийна чехкагIа а дукхагIа а пайда лургболча доакъошка мара дIадахийтацар цо. ПаргIатта мехка чухь доал деш бар халкъа рузкъа Iалаьмате дукха дIаIувдаш а из доазол дехьа дIакхухьийташ а хинна доазол дехьара капиталисташ. Беха лаьтта юрта боахам къаьнара техника мара йоацаш бар, дукхагIа бола болгарски ахархой чIоагIа къе бахар. Дунен шоллагIа тIом хиннача шерашка, болгарски буржуазни правительствос новкъостал деш хиннача немецки фашисташа мехка чухь доал деча хана къаьстта къийбелар боахам, чIоагIагIа бовхар болгарски къахьегамхой, цар хьакъ дуар.

Халкъа правительствона хьалхашка латтар йоккхий халонаш. Цу хана чухь халкъ паргIата далар чIоагIде а кхыча мехкашта юкъе йоаггIаш йола моттиг Болгарега лацийта а къовсам лоаттабешехь, беха боахам юхаметтаоттабеи из социалистически новкъа дегIабоалабеи къовсам лоаттабе бийзар.

Хьалхарча юхьига Болгарски Коммунистически парте экономически политика капиталистически элементашта доазув оттадара, цар еш йола духьале мелъяра тIаерзаяь яр. Цу хана чухь цхьацца болча наьха доалахь хиннача предприятешта болхлой контроль лелайора, цу контроло фабрикаштеи заводаштеи дIахо йодача хана болхлоша доал де йиш хургйола опыт Iомаергйолаш.

Боахама хьакъехьа цу хана керттера гIулакх хилар промышленни предприятеши банкаши халкъа доале ерзае. Из гIулакх чакхдаьккхар керда конституци тIаийцачул тIехьагIа 1957 шу йистедоалаш. Капиталисташкара предприятеши помещикашкара лаьттеи хьадаккхар бахьан долаш буржуазе экономически лард йохайир. Боахамера керттера моттигаш халкъа Iаьдала бе яхар. Производства средствашта капиталисташа деш хинна доал социалистически строяга кхаьчар. Халкъа боахам дегIабоалабеча планаш оттае йолайир.

Халкъа боахам юхаметтаоттабеча керттера лоархIам болаш хилар шин шера (1947—1948 шераш) оттаяь паччахьалкхен план. Цу хана тIом хилалехьа хиннача боарамга кхаьча ца Iеш, лоархIам боллаш промышленни производство лакхъяь ца Iеш, мехка социалистически индустриализаци е йолайир. Мехка боахам дегIабоалабара керттера декхар хиларах тарра Болгарски Коммунистически парте мехка индустриализаци е аьнна оттадаь декхар чIоагIа а чехка а кхоачашдир диъ шера къоачашъяь хьалхара пхе шерара паччахьалкхен плани (1949—1952 шераш) шоллагIа пхе шерара плани а (1953—1957 шераш) чакхйоаккхаш. Уж ши пятилетка лаьттача шерашка йолаш йола предприятеш тоа а йир, чIоагI а йир, хIаьта керда яраш хьал а йир. ДIаяхача хана тха мехка ца хинна, бакъда, боахам дегIабоалабеча боккхача лоархIаме дола промышленноста доакъош: химически промышленность, машинаш хьаяр, Iаьржа а бос бола а металлурги, кхыдараш хьа а хилар, чIоагI а делар.

Социализма материально - технически лард йоллача керттера лоархIам ба еза-йоккхача промышленноста. Марксизма - ленинизма Iилма хьехама тIа латта шийн экономически политика Болгарски Коммунистически парте еза-йоккха промышленность дукхагIа дегIа а йоалаеш, мохк дегIабоалабара тIаерзайир. Цу хана чухь партес йоаггIаш йола терко йора боахама кхыча дерригача доакъой а. Социалистически обществе долча халкъа боахам планах мабоаггIара дегIабара законо дIадехарашка хьежжа болх бора коммунистически парте.

Ши пятилетка кхоачашъеш Болгаре халкъа республика боахам овлан тIара хувцабелар. ШоллагIа пятилетка йистейоалача 1957 шера промышленносто 1939 ш. арахийцачул 7,7 дукхагIа продукци арахийцар, хIаьта 1958 шера 9-зза гаргга дукхагIа продукци йир. Халкъа боахаме арахецача продукцена юкъе эггара хьалхара моттиг лоац промышленноста продукце. Нагахьа санна буржуазни Болгаре мехка боахама арахецача ерригача продукце 100 процентах 33,8 процент промышленни продукции 66,2 процент юрта боахама продукции арахецаш хинннаяле, 1957 шера промышленни продукци 75,4 процент хилар, хIаьта юрта боахама продукце 24,6 процент мара лацанзар. Цхьабакъда, буржуазни Болгаре арахецаш хиннaчул дукхагIа юрта боахама продукци ара-м хецар. Промышленноста керттерча доакъоша мехка боахаме керттера моттиг дIалацар тха экономика карагIдаьнна доккха хIама да. 1939 шера мехка чухь арахецача производства средствайи предметийи 100 процентах производства средстваш 33 проценти, хIаьта предметаш 67 проценти арахийца дале, 1957 шера производства средстваш 43,6 проценти предметаш 56,4 проценти арахийцар, хIаьта 1958 шера производства средстваш 45,8 проценти предметаш, 54,2 проценти арахийцар.

Промышленность иштта дегIайоалаеча халкъа Iаьдало Iалаьмате дукха рузкъа дIадахийтар. 1939 шера хиннaчул 1957 шера промышленноста керттера производственни фондаш 7,2-зза дегIаяьхкар, цунца еза-йоккхача промышленноста керттера фондаш 16-ззеи ейгача промышленноста керттера фондаш 2,6-ззеи дегIа а йоагIаш. Производства средстваш дукхагIа дегIа а йоагIаш, промышленность дегIайоагIа 1957 шерал тIехьагIа а.

Еза-йоккха индустри хьаеш Iалаьмате докккха материальни а техническии а новкъостал ду тхона Советски Союзо. Тхона пайда болча оагIорахьа машинаш, бIарччача заводий комплекташ, хIаьта иштта специалисташ - монтажникаш, геологаш производственникаш ухийт тхона цо. Тха промышленноста шийн я хIанз энергетически а бедала а база. Социалистически ларда тIа промышленность эргайоаккхаш а дIахо дегIайоалаеш а юрта боахам хувцанза балансзар. Къаьст-къаьста долча ахархой кагийча боахамаша капиталистически элементаш хьахулийт, производство дегIа ца яйташ юхаувз, промышленность бедалцеи городашка баха нах кхачанцеи Iалашбац. Цудухьа Болгарски Коммунистически партеи халкъои правительстваси шийн теркам тIабахийтар юрта боахам социалистически новкъа эргабаккхара.

Сийлахь-воккхача Ленина оттаьча кооперативни планага хьежжа, СССР-е колхозаш яхкара опытах пайда а эцаш, Болгарски Коммунистически парте эггара а дикагIа бола никъ хьахьекхар — къахьегама кооперативни лаьтта боахамаш вIашагIдохкар. Парти уж хьаде а чIоагIде а йолаелар. Цу новкъа партеи халкъои Iалаьмате доккха исторически хувцамаш дир юрта боахаме. Хьалха миллион совгIа хиннача ахархой кагийча боахамех хьадаь 1000 къахьегама кооперативни лаьтта боахамаш да хIанз.

Юрта боахам эргабоаккхилга чакхдаьлар вай ханара материально-технически кIийле а еш. Паччахьалкхен рузкъа дIадахийтар машинотракторни станцеш вIашагIйохкача.

Мехка боахам лакхбешшехьа а, болгарски халкъо доккхий толамаш даьхад къахьегамхой вахар-хьал а культура а лакхъеча. Бахача наха дешар ца ховлга дIадаьккхад, мах а боацаш ворхI шерара дешар Iомаделга декхар а хинна дIаэттад, хIара шера халкъа боахама эша дукккха специалисташи говзал йола кадраши кийчъю, болхлой класса технически боарам лакхбу. Юкъереи лакхереи дешар йистедаькккхача наьха дукхалга диллача Болгаре дунен тIа хьалхарчарех моттиг лоац. Болгарски Iилмаи искусстваи викалаш доазол дехьа а дика бовзаш ба.

Халкъа Iаьдала карагIдаьнна доккха гIулакх да бахача наха мах боацаш лорий гIулакх делга. Паччахьалкхен средстваех къахьегамхошта социальни страховани еш хиларо Iалашду пенсеш телилга, ханна къа ца хьегалуш висарах пособеш лулга, берий дукхалга хьежжа хIара бетта алапи тIатохилга, къахьегамхошта салоIилга вIаштIехьадаккха, иштта кхыдараш а. Болгаре Халкъа Республике пенси лу ахархошта - кооператорашта а.

ХIанз укх сахьата шерра баьржаб дерригача халкъо кхоалагIча пятилетка план (1958—1962 шераш) лоацaчa хана кхоачашъе лоаттабу къовсам. Цу шерашка доккха хIама карагIдаргда боахам лакхбеча. 1965 шерага кхаччалца мохк дегIабоалабара декхараш оттадаьд. 1957 шера арахийцачул промышленноста продукци 1962 шера 2-ззанел дукхагIа арахецаргья, хIаьта 1965—3-4-зза дукхагIа арахецаргья, 1959 шерехьа а юрта боахама продукци шоззеи, хIаьта 1965 шера 3-ззеи дукхагIа хургья. Эггара кIезигагIа доагIаш дола алапи 50 процент лакхде (400 левагара 600 левага кхаччалца), балха ди 8 сахьатагара 7 сахьатага кхоачаш кходе а балха кIиранна 2 салоIа ди де, дукха пайда хьа ца боала цIагIа бу болх аттача баккха лаьрхIад. Болгарски халкъ тешаш да шийна хьалхашка оттадаь керда декхараш нийса доагIаш хиларах. Болгарски Коммунистически парте хьаькъалца хьалхле а лелаеш, Сийлахь-йоккхача Советски Союзо вежарашха хьал а лоацаш, кхыча социалистически мехкашца дика гIулакхаш а лоаттадеш, болгарски халкъо социалистически общество йизза хьал а ергья, дукккхача хана денз адамашта дагадоаллачунга — коммунизмага далара эша хьалаш а кийчдергIа.

Редактора заместитель
Дж. ХАМАТХАНОВ.

Тахан кинотеатрашка

«Челюскинций» цIерахча кинотеатре.

Йоккха зал—«ЙиIиго шийн да лех»
Долалу: 10—12—2—4—6—8—10.

ЗIамига зал № 1 — «ЙиIиго шийн да лех».
Долалу: 8.30 — 10.30 — 12.30—2,30—4.30—6.30—8.30—10.30.

ЗIамига зал № 2 — «ЙиIиго шийн да лех».
Долалу: 9—11—1—3—5—7—9.

ЗIамига зал № 3 — «ЙиIиго шийн да лех».
Долалу: 9.15—11.15—1.15—3.15—5.15—7.15—9.15.

14-ча сентябре денз йоккхачеи № 2 йолча зIамигачеи залашка — «Латышски стрелоках йола повесть».

«Родина» яхача кинотеатре
Iан зал
«Сампо». Долалу: 11.05—1.30—3.15—5.20—7.25—9.30.

Ахкан зал
«Иштта хилар из». Долалу: 7—9.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица, 23. ТЕЛЕФОНАШ: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-25-72; корректорске — 2-30-91; партийни вахарен экономикан отделий — 2-25-72;

СФ01830. 1918 шерарча 11-ча августа цIерагIа йола типографи. Нохч-ГIалгIай АССР, г. Грозный, Революце проспект. 30/3. Заказ № 5510.